

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Úsilí mladých o ochranu životního prostředí

Bc. Kateřina Jarošová

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Diplomová práce

Úsilí mladých lidí o ochranu životního prostředí

Bc. Kateřina Jarošová

Vedoucí práce:

Prof. PhDr. Hynek Jeřábek, CSc.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2020

.....

Poděkování:

Tímto bych chtěla poděkovat především vedoucímu mé diplomové práce, Prof. PhDr. Hynku Jeřábkovi, CSc. za cenné rady, trpělivost, vstřícnost a ochotu. Dále mé díky náleží Mgr. Martině Štípkové, Ph.D. za rady ohledně datových analýz a v neposlední řadě tímto děkuji rodině a blízkým za jejich podporu.

OBSAH

1 ÚVOD	1
2 TEORETICKÁ ČÁST	3
2.1 Environmentální sociologie	3
2.1.1 Environmentální hnutí.....	4
2.1.2 Klasifikace environmentálních hnutí	5
2.1.3 Vývoj environmentálních hnutí v Evropě a v ČR	6
2.2 Environmentální aktivismus	8
2.2.1 Participace mladých na životním prostředí.....	9
2.2.2 Současné environmentální organizace a hnutí mladých.....	10
2.2.3 Environmentální hnutí, média a politika	11
2.2.4 Individualizace a kolektivismus v environmentální perspektivě...	13
2.2.5 Současné environmentální problémy	16
2.3 Postoje, hodnoty a chování v otázce ochrany živ. prostředí	18
2.3.1 Hodnotová změna a teorie postmaterialismu	23
2.3.2 Postmaterialismus v evropských zemích a v České Republice ..	28
2.3.3 Ochrana životního prostředí jako hodnota	30
2.3.4 Měření hodnot a postojů	31
2.4 Sociodemografické faktory ovlivňující env. postoje a chování ...	34
2.4.1 Věk.....	34
2.4.2 Pohlaví.....	35
2.4.3 Vzdělání.....	36
2.4.4 Příjem	37
2.4.5 Socioekonomický status	37
3 METODOLOGICKÁ ČÁST	38

3.1 Cíl práce a výzkumná otázka	38
3.2 Hypotézy	39
3.3 Výzkumný soubor	42
3.4 Design výzkumu	43
3.4.1 Popis proměnných.....	45
4 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	51
4.1 Ochota přispívat na životní prostředí.....	51
4.1.1 Popisné statistiky	51
4.1.2 Regresní analýza.....	60
4.2 Účast v environmentální organizaci	65
4.2.1 Popisné statistiky	65
4.2.2 Logistická regrese	69
4.3 Ochota omezovat spotřebu energie	75
5 ZÁVĚR.....	77
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	80
7 RESUMÉ.....	88
8 PŘÍLOHY	88
8.1 Popisné statistiky testovaných proměnných	89
8.2 Seznam tabulek	91
8.3 Seznam grafů.....	92

1 ÚVOD

Ve své diplomové práci se zabývám postoji mladých lidí v otázce ochrany životního prostředí. Z historického pohledu můžeme první obavy mladých o životní prostředí zaznamenat na začátku devadesátých let minulého století. Po další tři desetiletí tato obava začala klesat a s ní i osobní odpovědnost. Mladí přikládali odpovědnost za životní prostředí vládě a spotřebitelům, nikoliv sobě [Wray-Lake, Flanagan, Osgood 2010]. V posledních několika letech však roste podíl mladých, kteří dobrovolně pomáhají s ochranou životního prostředí a myslí na budoucnost planety. To dokazuje například Evropský sbor solidarity založený v rámci Evropské unie v prosinci roku 2016, který podporuje ochranu životního prostředí u mladých od 15 do 30 let [Životní prostředí pro Evropany 2017: 14].

Problematiku zhoršujícího se životního prostředí za velmi důležité téma. Každý den se dočítáme o zhoršujících se podmínkách života na různých částech Země, které jsou spojeny se změnou klimatu, globálním oteplováním a dalšími důsledky, které jsou výsledkem primárně lidské činnosti. Motivací pro výběr tohoto tématu pro mě bylo zjištění, že v současnosti stále roste skupina mladých lidí, kteří se stali viditelným iniciátorem v boji proti zhoršujícímu se klimatu, a není jim stav životního prostředí lhostejný.

Mým cílem je zjistit, zda dochází v hodnotovém systému u mladší generace v oblasti životního prostředí k posunu. Jako výzkumný vzorek použiji data z Mezinárodního sociálního výzkumu European Values Study (EVS), který se zabýval především postoji k otázkám životního prostředí, jako je ochrana životního prostředí, ochota dát část příjmů ve prospěch ochrany životního prostředí, chování respondentů a preference respondentů ohledně vládních opatření na ochranu životního prostředí. Protože zde chci zaznamenat určitou hodnotovou změnu, použiji všechny tři průzkumy v této

oblasti provedené v letech 1999, 2008, 2017 a zároveň udělám komparaci na úrovni evropských zemí. Výsledky pak propojím s rovinou postojů o změně klimatu z dat European Social Survey 2016.

Práce je členěna na dvě hlavní části, teoretickou a empirickou. Teoretická část je rozdělena na několik kapitol. První kapitola je věnována environmentální sociologii, v rámci níž podávám souhrn o environmentální sociologii a hnutích včetně její klasifikace a vývoje. Druhá kapitola pak pojednává o environmentálním aktivismu. Tyto dvě kapitoly jsem zařadila do své práce z toho důvodu, že mladí lidé se organizují, sdružují a participují na ochraně životního prostředí právě prostřednictvím různých organizací, kde svým aktivismem vyjadřují znepokojení v oblasti životního prostředí. Třetí podkapitola obsahuje téma Inglehartovy teorie postmaterialismu, která pracuje s konceptem hodnot a bude taktéž reflektována v empirické části. Obsahem poslední kapitoly jsou pak sociodemografické faktory, které podle literatury ovlivňují environmentální postoje a chování. V empirické části dále popisuji metodologii, představuji proměnné, jež jsou předmětem analýzy. Samotná analýza je pak členěna do tří částí podle analyzovaných otázek.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Environmentální sociologie

Environmentální hnutí se spolu s novými sociálními hnutími vydělilo v 60. letech 20. století z environmentální sociologie. Environmentální sociologie je dnes rychle rozvíjející se subdisciplínou, která je otevřena teoriím a přístupům z jiných oblastí jako je například teorie světového systému nebo teorie postmaterialismu. Současná environmentální sociologie usiluje zejména o pochopení příčin environmentálních problémů a zároveň se snaží přispět k jejich řešení. Dalším jejich předmětem zájmu je studium interakcí mezi společnostmi a prostředím jako jsou například environmentální hnutí, jak lidé ve společnosti vnímají environmentální problémy, dále vztahy mezi populací, zdravím, globalizací a mechanismy stojící za environmentální nespravedlností. Zakládá si taktéž na živém dialogu, který uskutečňují napříč teoretickými školami. To dokazuje například dialog o pozitivních a negativních dopadech procesu modernizace na životní prostředí [Šubrt et al. 2014: 107-108; Dunlap, Catton 1979: 250-252]. Environmentální otázky stojí na pomezí problematiky životního prostředí a společnosti, k jejímuž porozumění je důležitý interdisciplinární přístup, popřípadě i spolupráce [Giddens 2013: 193].

Environmentální sociologové začleňují životní prostředí do sociologických analýz, kde pohlíží na environmentální problémy jako na výsledek lidské sociální organizace. Výsledkem takových analýz pak mohou být dokumentace o tom, jaké dopady mají environmentální problémy na lidi s různým statusem. Zdůrazňují také důležitost pohlížet na tyto problémy ze stran aktérů [Vojtíšková, Patočková, Mikešová 2017: 7].

2.1.1 Environmentální hnutí

Protože se environmentální hnutí řadí do sociálních hnutí, konkrétně tedy do tzv. „nových sociálních hnutí“, považuji za nezbytné ve zkratce představit definici a základní rysy. Sociální hnutí jsou klíčovým aktérem na poli sociální změny, protože pojmenovávají a definují nejen problémy, ale také jejich příčiny a důvody vzniku. Taktéž konfrontují společnost s novými a často nepříjemnými otázkami [Mazák 2016: 11-12]. V podání Dianiho je sociální hnutí „sítí neformálních interakcí mezi pluralitou individuů, skupin nebo organizací angažovaných v politických nebo kulturních konfliktech na základě sdílené kolektivní identity“ [Diani 1992: 13]. Vyznačují se kolektivní identitou, kolektivním prosazováním veřejného zájmu, neformálními sítěmi interakcí mezi aktéry a jsou vně institucionalizovaného politického řádu [Mazák 2016: 11; Znebežánek 1997: 19]. Některá hnutí se stala pro společnost stěžejní a položila základ novým politickým stranám. Takovým příkladem jsou zelené strany, které se na přelomu 70. a 80. let 20. století oddělily z ekologických hnutí [Mazák 2016: 11-12]. Tento proces se odborně označuje tzv. politizace ekologických hnutí [Jandourek 2001: 96]. Sociální hnutí můžeme klasifikovat na tzv. „klasická“ a „nová“. O nových sociálních hnutích se začíná mluvit zhruba od 60. let minulého století. Na jejich vzniku se podílí taktéž vlna masových studentských protestů v západní Evropě, která odstartovala mnoho změn ve společnosti [Znebežánek 1997: 33]. Odlišují se od „klasických“ především tím, že zůstávají mimo rámec politiky a opouští od standardní politické ideologie, která nahlíží na svět totalitní optikou. Naopak přijímají mnohost názorů a s tím i hodnotovou pluralitu členů [Offe 1985: 840]. Jsou organizovány na základě volných, slabě hierarchizovaných formálních vztahů, respektujících principy decentralizace, otevřenosti a demokracie. Nemají tedy jasně danou strukturu a nesoustřeďují se v jednom organizačním ústředí. Své zájmy prosazují skrze neinstitucionalizované formy jednání, jako jsou například protesty a akce,

díky kterým mobilizují veřejné mínění. Aby rozšířili své myšlenky, snaží se o to, aby byly jejich akce pokryty národními i mezinárodními masmédií [Dalton, Kuechler, Bürklin In Znebežánek 1997: 39]. Environmentální hnutí jsou tedy chápána jako rozmanitá a komplexní. Jejich organizační formy mohou být velmi organizované a institucionalizované nebo také radikálně neformální. Kolektivity environmentálního hnutí nabízejí psychologickou podporu, která s sebou nese sdílení postojů a podobnost citění a myšlení [Librová 2013: 56]. Zabývají se jak lokálními, tak globálními problémy, stejně tak jejich obavy mají charakter od jednotlivých problémů až po celou škálu globálních a environmentálních. Paralelně s tím ale environmentální hnutí nikdy nebyla homogenní, protože každé hnutí zaujímá jiné přístupy, proudy, taktiky a strategie, které jsou často ve vzájemném rozporu [Rootes 1999: 4]. Úspěch environmentálních hnutí je stejně jako u sociálních hnutí, založen na teorii efektivní mobilizaci zdrojů a vývoje politických příležitostí pro členy. Tato teorie předpokládá, že aktivisté jsou racionální aktéři, kteří se rozhodují na základě vědomé volby, organizují a mobilizují prostřednictvím dostupných zdrojů. Zdroje pak nemusí pocházet jen ze struktur hnutí, ale také z vnějšího prostředí. Mohou mobilizovat jak materiální, tak nemateriální zdroje. Materiálními zdroji mohou být peníze, organizace, komunikační prostředky, masová média. Nemateriálními zdroji pak například legitimita, loajálnost, sociální vztahy, osobní kontakty, veřejná pozornost, solidarita, autorita nebo morální odhodlání [Jenkins 1983: 528; Znebežánek 1997: 95-97].

2.1.2 Klasifikace environmentálních hnutí

Environmentální hnutí můžeme třídit podle různých kritérií. Například podle lokální a globální orientace nebo podle hloubky či systémovosti kritiky civilizace jako příčiny.

Podle vzniku se environmentální hnutí rozlišují do tří typů. Prvním jsou taková hnutí, která vznikají z organizací na ochranu přírody. Zabývají

se ekologickými problémy a později u nich probíhá politizace, což způsobí to, že se stanou problémem politické ekologie. Druhým typem jsou ekologické strany a hnutí, které mají národní a mezinárodní dosah. Jsou jimi například Greenpeace International, Friends of the Earth, World Wildlife Fund aj. Třetím typem jsou hnutí a strany zelených, které vznikají na základě občanských iniciativ, studentských hnutí nebo mírového hnutí [Velký sociologický slovník 1996: 368].

Další užitečnou typologií hnutí je klasifikace podle míry aktivismu. Dle Císaře je však důležité rozlišovat mezi politickou participací a aktivismem. Politická participace zachycuje to, jak se lidé angažují v politice na mikroúrovni, zatímco pod aktivismem si můžeme představit profesionální aktivity obhájců určitých politik nebo sociálních opatření na úrovni politických organizací [Císař 2008: 8-10]. Prvním typem míry aktivismu je tzv. transakční aktivismus, který se vyznačuje tím, že je míra participace nízká a hnutí nemají napojení na politické struktury. To můžeme pozorovat především ve východní a střední Evropě, včetně České republiky. Druhým typem je tzv. participační aktivismus, který má potenciál zmobilizovat velkou masu lidí, spolupracuje mezi organizacemi a má napojení na politické struktury. To je typické pro západní Evropu [Císař 2008: 11].

2.1.3 Vývoj environmentálních hnutí v Evropě a v ČR

Z historického hlediska se za předchůdce environmentálních hnutí považují různorodé spolky ochránců flóry, fauny a přírody, které vznikaly již na začátku 19. století [Rootes 1999: 4]. Ze všech nových sociálních hnutí, které vyšly z iniciativy studentů na konci 60. let 20. století, jsou právě environmentální hnutí těmi, které měli největší vliv na politiku, a zároveň prošly institucionalizací. Vznikly jako reakce na prudce zhoršující se stav životního prostředí a kvůli těmto změnám jsou běžnou součástí západních vlád. V tomto období se ekologická hnutí především soustřeďovala na lokální problémy [Rootes 1999: 1]. Environmentální hnutí bylo v 60. let

závislé na podpoře profesních skupin. Podpory se jim dostalo například od geologů, krajinných architektů, průmyslových hygieniků, půdních vědců, úředníků pracujících v oblasti veřejného zdraví a v neposlední řadě od biologů. I díky nim se problematika životního prostředí dostala do popředí a nabyla tak na významnosti v politických diskuzích [Rome 2003: 30]. V 70. letech vznikají dvě organizace, které jsou předchůdcem všech environmentálních hnutí. Jsou jimi Greenpeace a Přátelé Země, které se ustanovily na základě ničení panenských pralesů a oceánů, ohrožení přírody průmyslovým zemědělstvím. Na přelomu 70. a 80. let se stala environmentální hnutí součástí masových sociálních hnutí, a to především díky již zmiňovanému procesu, tzv. politizaci ekologických hnutí [Jandourek 2001: 96]. Dle Rootse jsou často mladí lidé v environmentálních hnutích poukazujících na problémy v otázce životního prostředí aktivnější než politické strany ekologického zaměření [Rootes 1999: 4].

V České republice byl pro environmentální hnutí klíčový rok 1989. Před rokem 1989 bylo možno určité ekologické snahy pozorovat i uvnitř Charty 77, v rámci níž se vytvořila v roce 1987 Nezávislá ekologická strana v čele s Ivanem Dejmalem. Ta spolupracovala se Svobodnou Evropou nebo Maďarskem a Polskem [Waisová 2011: 66]. Během zlomového roku 1989 vzniklo občanské sdružení Pražské matky bojující za zlepšení životního prostředí anebo známé hnutí Děti Země a Hnutí DUHA. Nicméně žádné ekologické hnutí z českého disentu nezaujalo aktivistickou pozici k problémům životního prostředí a nevytvořilo ekologicko-alternativní proud. To bylo zapříčiněno nejednotností a ideovou různorodostí, která byla důsledkem totalitního dohledu. Za komunismu totiž nemohlo žádné z hnutí fungovat demokraticky a rozhodovala v nich jen malá, navíc nevolená část lídrů [Pečínka 2002: 194].

2.2 Environmentální aktivismus

V Evropě se míra aktivismu zvyšuje napříč všech zemích. Ať jde o individuální snahy jako je osobní využití zdrojů, recyklace, spotřeba energie, snížení odpadu, roste také ekologicky

Pozitivní změna ve společnosti je často podmíněna určitým typem aktivismu. Aktivismus je záměrná činnost, která si klade za cíl pozitivní změnu přeměnit ve společenskou normu. Pod environmentální aktivismus spadá mnoho typů chování. Například členství ve skupině, zapojení do politické činnosti, aktivní účast v environmentálních hnutích nebo se svým chováním zapojit do ochrany životního prostředí. Aktivita dnešních hnutí má v sobě i kulturní a sociální dimenzi, která spočívá v přínosu nových kulturních kódů například volbou životního stylu. Rozlišujeme tři druhy aktivismu. Prvním je komunitní aktivismus, kterého se účastní jednotlivci vně mocenské struktury. Druhým jsou aktivisté, kteří pracují uvnitř systému a usilují o změnu trhu nebo soukromého sektoru a posledním aktivismus lze přirovnat k lobbování za změnu vlády nebo politiky [Chungyalpaová 2018: 198]. Holland a Kempton pohlížejí na environmentální aktivismus dvojím způsobem - jako na tzv. občanský aktivismus (civic action), v rámci něhož stoupenci vycházejí z přesvědčení, že řešení problémů je třeba řešit na institucionální úrovni, například prostřednictvím legislativní změny. Druhou oblast aktivismu označují za tzv. kulturní reformátory (cultural reform), kteří usilují o propagování environmentálně uvědomělého způsobu života a chtějí jít ostatním příkladem [Holland a Kempton 2003: 318]. Environmentální hnutí se často zasazují o udržitelnost obnovitelných zdrojů, péči o životní prostředí prostřednictvím změn ve veřejné správě, politice a v neposlední řadě ukazují, jak by se měli lidé k přírodě chovat a zatěžovat ji svým chováním v co nejmenší míře. Míra aktivismu těchto hnutí je ale závislá na finančních zdrojích od různých sponzorů.

2.2.1 Participace mladých na životním prostředí

Významný podíl environmentálních aktivistů v evropských zemích se skládá především ze studentů. Mladí lidé hrají zásadní roli při utváření globální konverzace o udržitelném rozvoji [Järvikovski 1995: 6].

Od devadesátých let dvacátého století roste počet občanů v mezinárodním hnutí, kteří jsou odhodlaní řešit aktivně mnohostranné problémy spojené se změnou klimatu. Toto hnutí roste ještě více kvůli nedostatku efektivních řešení klimatické změny ze strany politických a korporátních vůdců. Mladí jsou v těchto hnutích aktivní, protože si uvědomují, že jako současní a budoucí obyvatelé této planety mají odpovědnost za řešení změny klimatu [Keenan 2010].

Mladí lidé vyjadřují nesouhlas s hospodářskými, sociálními a environmentálními politikami a postupy, které přispívají ke změně klimatu. O'Brien, Selboe a Hayward (2019) ovšem upozorňují na to, že ne všechny formy klimatického aktivismu mladých mají stejné podoby, dopady a důsledky. Vytvořili tak na základě analýzy rozhovorů vedených s mládeží a na základě výzkumu změny politické participace, tři typy aktivismu. Tyto typy se zakládají na způsobech, jak na mládež pohlížejí osoby s politickou mocí. Prvním typem je svědomitý aktivismus („dutiful dissent“). Zde mladí fungují v rámci existujících systému a mocenských struktur za účelem ovlivnit politiku, označují se taktéž jako reformisté. Příkladem toho může být například pomoc univerzitě rozvinout etickou investiční politiku. Dalším typem je narušující aktivismus („disruptive dissent“), ve kterém jsou aktivisté označováni za opoziční a zpochybňují sociálních normy a politické praktiky za účelem přesměrování politik a změny výsledků. Takovým příkladem může být protest před lokální bankou, aby se vzdala ropného průmyslu. Posledním typem aktivismu je takzvaně nebezpečný („dangerous dissent“), kdy mladí vytváří nový a alternativní systém podvracející existující mocenské struktury tím, že mobilizují občany skrze nové hodnoty a normy.

Příkladem může být nastavení lokální měny, která se nespolehá na existující finanční instituce [O'Brien, Selboe and Hayward 2018].

2.2.2 Současné environmentální organizace a hnutí mladých

V této kapitole bych ráda nastínila environmentální hnutí a organizace mladých na území Evropy. Představím nejznámější a nejzásadnější.

Nejstarší takovou organizací na území Evropy je Youth and Environment Europe (YEE) založená roku 1983 ve Stockholmu. Nazývají se jako platforma evropských mládežnických organizací, které studují přírodu nebo jsou aktivní v ochraně životního prostředí. Dávají si za cíl povzbudit mládež, aby se zapojila do ochrany životního prostředí, zvýšit povědomí o environmentálních problémech a zároveň vytvořit půdu, kde se tyto neziskové organizace mládeže mohou setkávat a spolupracovat a posílit tak spolupráci na mezinárodní úrovni. V současné době sdružují 43 členských organizací z 25 zemí a žádný jejich člen nepřesahuje třicet let. Z České republiky je to například Hnutí Brontosaurus [Youth and Environment Europe 2018].

Dalším, v současnosti velmi známým hnutím, je již výše zmiňované Fridays for Future, které bylo založeno v srpnu v roce 2018 patnáctiletou dívkou, Gretou Thunberg. Hlavními aktéry a členy jsou zde středoškolští studenti. Toto hnutí funguje založené na principu stávek, které se odehrávají zpravidla v pátek a demonstrují proti nečinnosti politických vůdců v řešení změny klimatu. Zakladatelka a zároveň nejvýraznější vůdčí osoba tohoto hnutí Greta Thunberg vystupuje na mezinárodních politických setkáních a představuje hlavní cíle a požadavky. Nejvýraznějším jejich požadavkem a cílem je přechod od průmyslu fosilních paliv k obnovitelným zdrojům energie [Fridays For Future 2018]. Tento požadavek je ale pro mnohé strany složitým, nákladným, který se setkává s velmi ostrou kritikou

a nepřijetím ze strany politiků a mocenských struktur. Těmito reakcemi se budu zabývat v následující kapitole.

Protesty proti klimatu vedené hnutím Fridays for Future zmobilizovalo k březnu roku 2019 1,6 miliónu po celém světě. Je to jediné hnutí mladých v historii, které se svými aktivitami dostalo na globální úroveň a dostalo se mu mediálnímu pokrytí všech jejich protestů [Wahlström a kol. 2019: 5]. Jako reakce na mohutnou vlnu středoškolských stávek pod záštitou Fridays for Future se začali připojovat i vysokoškolští studenti. Tato hnutí mají za cíl podpořit středoškolské studenty v jejich aktivitách a rozšířit vědomí o tom, že klimatická krize se týká všech. V různých zemích mají taková hnutí vysokoškolských studentů odlišné názvy a dílčí cíle. Například v českém prostředí je to hnutí s označením Univerzity za klima, které sdružuje nejen studenty, ale i členy akademické obce. Vnímají univerzitu jako instituci, která by se měla odklonit od své pasivity k aktivnímu hledání řešení v boji proti klimatické změně a hledat způsoby, jak být mostem mezi vědeckým poznáním a celou společností [Univerzity za klima 2020]. V německy mluvících zemích se hnutí vysokoškolských studentů nazývá Students for Future, které bojuje obdobně jako v České republice proti změně klimatu, klimatické nespravedlnosti a podporuje středoškolské studenty [Students for Future 2020].

2.2.3 Environmentální hnutí, média a politika

Mnoho mezinárodních organizací a hnutí přitahují útoky ze stran anti-environmentálních hnutí, médií, politiků, televizních komentátorů a komentátorů na sociálních sítích.

Beder ve své studii uvádí dva hlavní proudy, které proti sobě v otázkách environmentálního hnutí soupeřily. V 60. letech 20. století vzniklo hnutí anti-environmentalistů, kteří se staví proti akci směřující ke snížení dopadů změny klimatu. Jsou přesvědčeni o tom, že Země není tak

křehká, jak tvrdí environmentalisté. Tento postoj je dle nich důležitý pro rozvoj ekonomiky a utváření pracovních míst. Do tohoto opozičního hnutí spadají například producenti ropy a těžební společnosti. Na vysoký tlak ze stran environmentálních aktivistů začaly podniky a korporace přijímat strategie, které měly regulovat a omezovat škodlivé obchodní aktivity. Ve skutečnosti se však jednalo jen o veřejnou prezentaci šetrného přístupu k životnímu prostředí než naplnění skutečné podstaty, tzv. greenwashing. Moc této opozice se ukazuje například v Americe, kde korporátní společnosti žalují ekologické aktivisty a bojují s nimi skrze soudní spory. Ti totiž odkrývají jejich skutečné výrobní procesy, které mají nemalý dopad na životní prostředí a stávají se tak pro společnost hrozbou [Beder 2001].

Média hrají velmi důležitou roli v prosazování cílů environmentálních hnutí, protože lidé mají často jediný kontakt s aktivitami hnutí právě přes média, prostřednictvím nichž mohou shlédnout jen výsledky jejich aktivit, ale ne už tak jejich motivace a širší společenský kontext. Informace, které média o životním prostředí poskytují, zároveň působí na veřejnost a zásadně utváří jejich povědomí o problematice životního prostředí. Environmentální organizace a aktivisté fungují jako aktéři, kteří vnášejí téma životního prostředí do veřejného prostoru například nějakým protestem. Environmentální problém v médiích ovšem dále rámcují a definují oficiální politické struktury, vědci nebo elitní experti. Média tak dávají najevo, kdo je nositelem odborného vědění, které spravuje veřejnost o problematice životního prostředí. Dalším důvodem negativního vyobrazování environmentálního hnutí jsou lobbistické snahy politických stran. Média jsou mocnými prostředky v politickém boji. Některá média vlastní politické strany a ovlivňují tak povahu a kontext zpráv souvisejících se životním prostředím v jejich prospěch.

Hnutí Fridays for Future svým vystupováním apelují na změnu politik, které jsou založeny na zakořeněných zájmech a organizovaných

lobování, především ze stran nadnárodních korporací [Lobbying for and against climate solutions 2019]. Největší vlna kritiky ovšem směřuje k hlavní iniciátorce a zakladatelce, Greta Thunberg. Kritika jejích iniciativ není jen konstruktivní povahy, ale také nenávistná a osobní, vycházející od vysoce postavených politiků. V českém prostředí je to například strana ODS.

2.2.4 Individualizace a kolektivismus v environmentální perspektivě

Mladí se zapojují do různorodých hnutí a organizací za účelem ochrany životního prostředí a upozorňují tím tak na nebezpečí spojené s klimatickou změnou. Tyto snahy a aktivity se nicméně dle mnoha sociologů a demografů rozporují s procesem individualizace, která je výsledkem druhé demografické tranzice. V následující části stručně popíši, co to individualizace je a jak je na ni pohlíženo optikou environmentalistů a sociologů.

Sociolog Ulrich Beck popisuje individualizaci jako „*historicky rozporný proces zespolečnění. Vystávání a uvědomování si této rozpornosti je tím, co může vést ke vzniku nových sociokulturních pospolitostí. Ať už tak, že se tváří v tvář rizikům modernizace a situacím ohrožení formují občanské iniciativy a sociální hnutí, nebo tak, že se během individualizačních procesů systematicky probouzejí naděje na kus vlastního života, které však právě v procesu svého rozvíjení narážejí na společenské a politické bariéry a odpor. Tímto způsobem vznikají stále nová hledající hnutí, která zčásti experimentují s novými formami přístupu k sociálním vztahům*“ [Beck 2004: 119]. Dále individualizaci považuje jako nutný a žádoucí proces každé moderní společnosti. Tvrdí, že s rostoucí individualizací každého se sice zvyšují možnosti jednotlivců, na druhé straně se ovšem s narůstající svobodou také objevuje více lhostejnosti a sobeckého jednání. Dodává, že se sobecké jednání vyskytuje spíše u mladší generace, zatímco starší

dávají přednost zaběhlému systému poklidného života [Beck 2004: 154-157]. To si odporuje s pojetím od McCartyho a Shruma, kteří na individualismus a kolektivismus pohlíží jako na základní přesvědčení, které drží lidi s respektem v jejich interakcích s ostatními a ve světě. Dle nich mohou tato přesvědčení odkazovat k hodnotovým orientacím kulturních skupin nebo individuů, které podporují adaptaci v jejich psychickém a sociálním prostředí [McCarty a Shrum 2001: 94].

Individualizace je z demografického hlediska spojena s druhou tranzicí, která započala od poloviny šedesátých let dvacátého století v západních zemích. Tato etapa se vyznačuje poklesem plodnosti pod zápornou hranici. Příčina tohoto poklesu je ve změně hodnot a postojů směrem k individualizaci. Dirk Van den Kaa a Ron Lesthage, autoři tohoto konceptu, řadí mezi projevy tranzice zvýšení rozvodovosti, změnu postojů k potratům, zvýšení podílu nesezdaných soužití a kohabitací a celkové oslabení instituce rodiny [Van de Kaa 2002: 6].

Librová vnáší pojem individualismus do environmentálního diskurzu a její pohled se výrazně liší od Beckovo pojetí individualizmu na obecné úrovni. Environmentalisté individualismus ztotožňují s egoizmem, s neochotou korigovat riskantní chování, se spotřebním způsobem života a se sobeckým lpěním na soukromí. Environmentální myšlení naopak velmi oceňuje kolektivní jednání – kolektivismus [Librová 2009: 11-12]. Librová na základě Lukesovo typologie vysvětluje čtyři dimenze individualizmu v environmentální perspektivě a snaží se pomocí nich ukázat, že obecně konceptualizovaný individualismus nemusí nutně odrážet ekologicky riskantní a sobecké postoje jedinců. První dimenzí je důstojnost lidské bytosti, kterou spojuje s jedinečností. Druhou dimenzí je autonomie, především v otázce rozhodování a sebeřízení. Člověk se rozhoduje svobodně a individuálně na základě vlastní úvahy. Třetí důležitou složkou individualizmu je soukromí. Jedinec je izolován a uzavřen vůči mezilidským

vztahům a do jeho privátní sféry každodenního života nezasahuje veřejná sféra. Poslední dimenzí je seberozvoj jedince, kdy se jedinec seberealizuje a sebekultivuje [Lukes In Librová 2009: 17-20]. Díky těmto dimenzím Librová podává nepředpojatý, širší a spravedlivější pohled na individualizaci. „*Environmentalistickou ideologií často kritizované soukromí může zprostředkovaně mít, vedle negativních dopadů, i stránky ekologicky příznivé; jednou z nich je historický fakt, že vystupňované soukromí – samota – sehrálo nezpochybnitelnou roli v ustavení přírody a krajiny jako estetické a sociální hodnoty*“ [Librová 2010: 148]. Oleg Suša pohlíží na individualismus skrze utváření odpovědnosti jedince za životní prostředí, kde zdůrazňuje závislost jedince na širokých sociálních kontextech. Praktická obtížnost naplňování odpovědnosti vůči životnímu prostředí je komplikovaná vztahovou složitostí moderních společností, skupin, struktur organizací a institucí. Odpovědnost jedinců je právě proto velmi často delegována na techniku a institucionální systémy. Poukazuje na to, že individuální volba v kontextu sociální akce může být účinná pouze tehdy, pokud sociopolitický kontext umožní plnou participaci jedinců v kritických výzvách v rámci současných sociálních institucí [Suša 1997: 440 - 442].

Jedinci z environmentálních hnutí se ztotožňují s principem solidarity a kolektivismu, které jsou v kontrastu s individualizmem. V zásadě zdůrazňují cíle skupiny před osobními cíli, shodu a harmonii ve skupině a definují se ve vztahu ke skupině. Pro kolektivismus je typické sdílení povinností a závazků. I přesto, že jsou individualismus a kolektivismus představovány jako dvě protichůdné dimenze, mohou existovat v jedné kultuře a jedinec může volit jak individualistické, tak kolektivistické aspekty. Například jedinec věřící v osobní iniciativu a nezávislost, současně podporuje hodnotu skupinové harmonie a sdílení [McCarty, Shrum 2001: 94]. Studie McCartyho a Shruma ukazuje individualistický a kolektivistický přístup na třídění odpadu. Lidé, kteří tíhli k individualistickému přístupu,

nepovažovali recyklaci odpadu jako problém, zatímco lidé s kolektivistickými tendencemi byli přesvědčení o důležitosti třídění ve prospěch životního prostředí [McCarty, Shrum 2001: 101].

Dle mého názoru se lidé s individualistickými a kolektivistickými orientacemi staví odlišně k problematice životního prostředí. Mnou vnímaný rozdíl uvedu na příkladu klimatické změny. Lidé s individualistickou orientací pohlíží na změnu klimatu jako na osobní záležitost, kterou řeší samostatně – individuálními činy. Po nějaké době u nich může převládat bezmocný pocit toho, že klimatická změna je neřešitelná, nepřekonatelná a stanou se neaktivními. Naopak lidé ztotožňující se s kolektivismem, považují změnu klimatu jako kolektivní misi a jsou méně náchylní k vědomí toho, že je změna klimatu nezastavitelná. Ačkoliv ve společnosti nacházíme obě dimenze, dle mého je pro boj klimatu důležitá kolektivní akce a náležitost k nějakému hnutí a organizaci, které podpoří „jsme na stejné lodi“.

2.2.5 Současné environmentální problémy

V následující části zmíním environmentální problémy, které jsou předmětem zájmu environmentálních hnutí, organizací, politických debat, ale také jednotlivců.

Otázka měnícího se klimatu vzešla z vědecké reflexe a z poznatků moderní doby. Na základě tohoto se odvíjí závažnost měnícího se klimatu na globální, regionální a národní úrovni. První zmínky o tomto procesu můžeme zaznamenat v 80. a 90. letech 20. století, které vyvolaly veřejný intenzivní veřejný zájem a politizaci. Pod vlivem toho, že se vědecké obory začaly zajímat o tento problém, je v současnosti problematické rozlišit různé úrovně debat. Existuje zde rovina vědecká, která pracuje s fyzikálními a klimatologickými fakty, dále rovina pragmaticky politická, a nakonec rovina laického aktivismu. Z toho důvodu je důležité rozlišovat mezi průkaznými

fakty, které jsou ověřitelné metodami a mezi jakkoli ideologicky či pocitově založenými postoji [Stejskal 2012: 1].

Klimatická změna je jedním z největších nebezpečí pro životní prostředí, společnosti a hospodářství. Jde o proces neustálého oteplování, což se projevuje ve vzrůstající globální průměrné teplotě ovzduší a oceánů, rozšířeném tání sněhu a ledu a v neposlední řadě ve stoupající globální průměrné hladině moří. Mezi antropogenní příčiny změny klimatu, tj. činnosti způsobené člověkem, se řadí energetika, doprava, průmyslová výroba a v menší míře také zemědělství. Zásadním obdobím, kdy člověk začal měnit klima je přibližně od roku 1950. Došlo k zesílení lidského vlivu na atmosféru především spalováním fosilních paliv – uhlí a ropa [Stejskal 2012: 2-3].

Z vědeckých článků vyplývá, že změna klimatu již probíhá a ovlivňuje naše životy v několika směrech. Prvním zásadním vlivem na kvalitu života je zdraví. Konkrétně se jedná o problém spalování fosilních paliv, který přispívá ke skleníkovému efektu a může vést k respiračnímu onemocnění jako astma. Podle Světové zdravotnické organizace (WHO) zabíjí znečištění ovzduší každý rok přibližně sedm milionů obyvatel. Dalším zásadním dopadem změny klimatu na život člověka je na jeho domov. Kvůli globálnímu oteplování tají ledovce a hladina vody v oceánech stoupá. Dochází tedy k zaplavování obydlí a lidé jsou nuceni přesouvat se do vnitrozemí nebo do jiných zemí. S tímto je úzce spojen problém tzv. „klimatické gentrifikace“. Klimatická gentrifikace je označení pro sociálně kulturní změny, které jsou důsledkem toho, když bohatší lidé kupují pozemky v sociálně chudších oblastech, protože jsou méně ohroženy klimatickými důsledky. Posledním vliv je na kvalitu jídla. Již zmiňované fosilní spalování totiž vytváří oxid uhličitý, který zrychluje fotosyntézu a mění tak například strukturu ovoce a zeleniny a stávají se méně výživnými [The Climate Reality Project 2019].

V návaznosti na vlivy klimatu na kvalitu života jedinců, bych na základě načtené literatury zmínila ještě jeden důsledek, který hrozí a může se dotknout celé společnosti. Nemá již vědecký základ, ale jedná se o možné sociální pohyby lidí, kteří budou donuceni opustit svoji rodnou zemi právě kvůli měnícím se životním podmínkám vycházejícím ze změny klimatu. Změna klimatu vybízí mnoho odborníků k otázkám globální migrace. Jónsson na základě 13 afrických případových studií z afrického Sahelu z roku 2006 zkoumá kauzální vztah mezi faktory životního prostředí a mobilitou. Z jeho poznatků vyplývá, že pokud lidé budou donuceni opustit své domovy kvůli špatným klimatickým podmínkám, změna klimatu nemusí vést automaticky k migraci na velkou vzdálenost. Na druhou stranu považuje za důležité brát v potaz i další faktory. Změny, ke kterým dojde v oblasti životního prostředí a migrace jsou nepředvídatelné, proto jsou dle něj všechny další studie v oblasti migrace velmi spekulativní [Jónsson 2010: 25-28].

2.3 Postoje, hodnoty a chování v otázce ochrany životního prostředí

V přechozích kapitolách jsem představila environmentální organizace, ve kterých se mladí často seskupují a upozorňují na problémy se životním prostředím včetně problematiky klimatické změny, ke které jsou tyto snahy směřovány. V následujícím oddílu teoretické části uvedu ve zkratce koncept hodnot, postojů a chování. Dále se pak přesunu k teoretickému rámci – k teorii postmaterialismu a k měření hodnot a postojů.

Hodnoty

Uvažování o hodnotách bylo zprvu ústředním zájmem filozofie již od antického starověku, v druhé polovině 20. století se z ní vydělila samostatná filozoficko-sociologická disciplína tzv. axiologie, která zkoumá povahu hodnot, jejich vzájemné vztahy, jejich místo ve struktuře společnosti nebo jejich funkci v procesu lidské činnosti [Reichel 2008: 144]. Paralelně s axiologií začaly být hodnoty důležitým předmětem zájmu i pro samotnou sociologii. Řada sociologů se hodnotami zabývala, protože je považuje za klíčové prvky skupin. Jsou jimi například Talcott Parsons, Emile Durkheim nebo Max Weber. Vznikl tedy další specializovaný obor, a to sociologie hodnot. Pro hodnotu jako pojem neexistuje jednotná definice. Obzvláště v sociologických teoriích má hodnota mnoho konceptualizací. Scholl-Schaaf (1975) tvrdí, že vzhledem k obtížnému vymezení konceptu hodnot není důležité podat jednotnou definici, ale především popsat, co znamenají a identifikovat vztahy, které utváří jejich význam [Scholl-Schaaf 1975: 4].

Hodnoty mají vliv na proenvironmentální chování a jsou jedním z hlavních faktorů teorie hodnot, přesvědčení a norem. Jsou tři typy hodnot, které se ukázaly jako relevantní pro pochopení environmentálních přesvědčení, norem a chování. Prvním typem jsou tzv. egoistické hodnoty, jejichž nositeli jsou lidé, kteří zvažují své osobní náklady a přínosy. Ve chvíli, kdy přínosy převáží náklady, budou se pravděpodobně chovat proenvironmentálním způsobem a naopak. Lidé ztotožňující se s tzv. altruistickými hodnotami budou zvažovat proenvironmentální chování na základě nákladů a přínosů pro ostatní lidi a komunitu. Nositelé posledního typu hodnot, tzv. biosférických, pak jednají ve jménu ekosystému jako celku [De Groot, Thøgersen 2012: 141-145]. Ve třetí podkapitole rozebírám hodnoty ve vztahu k životnímu prostředí v kontextu teorie postmaterialismu.

Environmentální postoje

Stejně jako u hodnot je vyjádření jednotné definic postojů velmi obtížné a ustálená terminologie zatím neexistuje navzdory tomu, že s tímto slovním spojením operuje mnoho českých i zahraničních studií. V následující části představím definice environmentálních postojů ze zahraniční literatury.

Caber a Albayrak (2016) definují environmentální postoje jako kombinaci víry ve zvláštní situace v prostředí, v celém prostředí, v lidech nebo v předměty přímo související s životním prostředím. Taková kombinace pokrývá hodnocení pro nebo proti, líbí nebo nelíbí. Jednotlivec s takovými emocemi prezentují silné obavy o životním prostředí, aktivně se participují v ochraně životního prostředí, v jeho motivaci a zlepšení [Caber 2016: 74]. Kaiser, Wolfing a Fuhrer (1999) definují dva typy environmentálních postojů: postoje k životnímu prostředí, v jejichž rámci je hlavním objektem přírodní prostředí samo o sobě nebo některé jeho aspekty – např. kvalita vzduchu. Druhým typem jsou postoje k environmentálnímu chování (např. postoj k třídění odpadu). Tito autoři, podobně jako řada dalších vědců, spojují environmentální postoje s environmentálním zájmem (environmental concern), přičemž environmentální zájem je obecnějším pojmem a zahrnuje i celkový vztah k životnímu prostředí nebo jeho jednotlivým částem [Kaiser, Wolfing, Fuhrer, 1999: 19]. Výzkumy zabývající se environmentálními postoji lze rozdělit na dvě skupiny. První skupina výzkumů se snaží odhalit sociodemografické faktory spojené s environmentálními postoji. Těmito faktory jsou například věk, pohlaví, vzdělání, místo bydliště atd.). Druhá skupina si pak klade za cíl odhalovat psychologické faktory, na nichž jsou založeny environmentální postoje a zájem o životní prostředí [Guagnano, Markee 1995: 140]. V mé empirické části se budu zabývat především environmentálními postoji první skupiny ve spojitosti se sociodemografickými faktory.

Environmentální chování

Definice environmentálního chování je nespočet. Většinu případů environmentálního chování lze posoudit z hlediska dopadů na životní prostředí, které mohou být buď příznivé, nebo nepříznivé. Podle vazby na různé druhy problémů životního prostředí můžeme rozlišovat oblasti environmentálního chování, které se týkají zdraví, estetiky, přírodních zdrojů a ochrany života. Krajhanzl definuje environmentální chování jako „*chování, které je obecně (či podle poznatků environmentalistiky) v kontextu dané společnosti hodnoceno jako šetrná varianta environmentálního chování či příspěvek ke zdraví životního prostředí*“ [Krajhanzl 2010: 244-245]. Krajhanzl uvádí tři oblasti faktorů ovlivňující environmentální chování jedince. Jsou jimi (1.) faktory vycházející z podmínek prostředí, (2.) faktory osobnosti jedince, (3.) faktory osobního vztah jedince k přírodě. Environmentální chování ovlivňuje dle první sady faktorů například ekonomické prostředí, což je spojeno s cenami, dostupností ekologických výrobků, dále právní prostředí prostřednictvím různých zákonných norem například o znečištění, výstavbě, zacházení s odpady nebo týrání zvířat. Faktory osobnosti ovlivňující environmentální chování jsou vlivy charakterových vlastností, motivačních charakteristik (postoje a hodnoty), schopností a duševních nálad jedince na jeho chování k životnímu prostředí. Posledním vlivem je osobní vztah jedince k přírodě, kam spadají duševní děje, jevy, vlastnosti a stavy člověka, které jsou zaměřeny na přírodu. Osobní vztah k přírodě vyjadřuje, jakým způsobem lidé k přírodě a životnímu prostředí přistupují [Krajhanzl 2010: 249-251].

Environmentální chování mohou jedinci vykazovat buď v soukromé sféře na úrovni každodenních rozhodnutí a akcí jako je například recyklace, opětovné použití a omezování nebo ve veřejné sféře, která zahrnuje kolektivní aktivismus ve formě protestů nebo demonstrací. Zatímco veřejné chování je založené na politice a odráží míru aktivního občanství, soukromé

chování je méně politické a odráží konkrétní chování jedince. Hadler a Heller uvádí, že v evropském prostředí klesá veřejné chování a soukromé chování roste [Hadler, Heller 2011: 315-320].

Environmentální postoje a chování

Výzkumy environmentálních postojů v sobě často nesou problematickou otázku založenou na vztahu mezi postoji a chováním. Je často diskutováno to, zda postoje určují chování a jednání, nebo zda je kauzalita opačná.

Nejznámější teorií, která vysvětluje vztah mezi postoji a chováním je od M. Fishbeina a I. Ajzena, kteří vypracovali tzv. Teorii plánovaného chování (dále jen TPCH). TPCH je založena na tvrzení, že naše chování lze predikovat ze záměrů chovat se určitým způsobem. Vlastní záměr je ovlivňován postojem k jednání, společenskými (subjektivními) normami a vnímanou kontrolou nad daným jednáním. Tyto komponenty vycházejí z přesvědčení týkajících se jednání, normativních přesvědčení a přesvědčení v oblasti kontroly. Postoje jsou v teorii plánovaného chování definovány jako souhrn dostupných přesvědčení o důsledcích daného jednání [Ajzen 1991: 179-200]. Hewstone a Stroebe (2006) tvrdí, že se postoj v chování či v jednání projevují v závislosti na jeho druhu. Rozdělují postoje na skryté (implicitní) a zjevné (explicitní). Implicitní postoje korelují se spontánními v chování a mohou je ovlivňovat, aniž by si je jedinec uvědomoval [Hewstone, Stroebe 2006: 769].

Ve spojitosti se životním prostředím se často využívá termín tzv. „value action gap“, v překladu mezera mezi hodnotou a akcí. Termín popisuje situaci, která nastává ve chvíli, kdy hodnotám nebo postojům jedince neodpovídají jeho činy/aktivita. Je to rozdíl mezi tím, co lidé říkají a tím, co ve skutečnosti dělají. Často se uvádí nárůst globálních

environmentálních postojů, ale environmentální angažovanost s tímto zájmem není v souladu [Blake 1999: 257].

I přesto, že existuje mnoho nesrovnalostí ve vztahu mezi postoji a chováním, obecně můžeme říct, že jsou v tomto vztahu hodnoty a postoje určujícím pro environmentální chování.

2.3.1 Hodnotová změna a teorie postmaterialismu

V této kapitole představím jednu z nejznámějších teorií, a to teorii postmaterialismu od Ingleharta, která popisuje změnu hodnot v západních společnostech.

Americký sociolog a politolog Ronald Inglehart napsal na počátku 70. let 19. století text s názvem „Silent revolution“, ve které předkládá svoji teorii mezigenerační hodnotové změny probíhající v postindustriálních společnostech. Tvrdí, že tento typ společností odhlíží od tradičních hodnot k tzv. postmateriálním hodnotám. Tento posun dle něj nebyl náhodný. Byl způsoben socializací po sobě jdoucích kohort narozených v kontextu ekonomické a fyzické bezpečnosti – materiální potřeby byly v té době zajištěné, nehrozila žádná hrozba v podobě krize nebo války a nastalo tak nové socioekonomické klima. Po druhé světové válce docházelo k masivnímu hospodářskému růstu, k nastavování velkorysých systémů sociálního zabezpečení, což u občanů způsobilo přeorientování cílů od zajištění základních ekonomických a fyzických potřeb k jiným. Je důležité podotknout, že empirický výzkum je založen na datech shromážděných ze zemí západní Evropy – Velká Británie, Francie, Itálie, Nizozemí, Belgie a Západní Německo. Ideálním příkladem hodnotového posunu je věková kohorta, která se narodila v 50. a 60. letech 20. století. Lidé z této kohorty nepovažují za prvořadý ekonomický růst a z něho plynoucí hmotné jistoty – jinými slovy dochází k tomu, že upřednostňují nemateriální (tzv. postmaterialistické) hodnoty nad materiálními. Lidé v rámci nových hodnot

staví do popředí hodnoty jako je ochrana životního prostředí, aktivní občanství, možnost svobodného vyjádření nebo seberealizaci. Tyto hodnoty dávají důraz na seberealizaci individua nebo na kvalitu života [Inglehart 1971: 1015-1016].

V souhrnu svoji teorii staví na dvou hypotézách. První hypotéza je tzv. hypotéza nedostatku (a scarcity hypothesis), která předpokládá, že priority jednotlivce do značné míry odrážejí socioekonomické prostředí. Jedinec dává největší subjektivní hodnotu takovým věcem, které jsou pro něj dostupné v relativně malém množství. Jedinci by tedy při volbě budoucích priorit dávali maximální pozornost takovým věcem, které cítí jako nejvíce neuspokojené z hierarchie potřeb. Ukazuje to na příkladu muže v poušti posedlého potřebou najít vodu. Ve chvíli, kdy ukojí potřebu žízně, se bude zaměřovat na další potřebu, až se dostane k nemateriálním, vyšším potřebám (například seberealizace) [Inglehart 1971: 991]. Tato hypotéza je ovlivněna teorií potřeb od Abrahama Maslowa. Posun hodnot vysvětluje skrze koncept hierarchie potřeb, podle níž jsou jedinci motivováni k dosažení řady cílů, které jsou strukturovány hierarchicky. Základní potřeby jsou dle něj voda, jídlo, přístřeší, leží na nejnižší úrovni hierarchie. Pokud jsou tyto cíle uspokojeny, lidé přesouvají svoji pozornost a cíle na intelektuálnější cíle související se seberealizací a uznáním [Maslow 1954: 35-38].

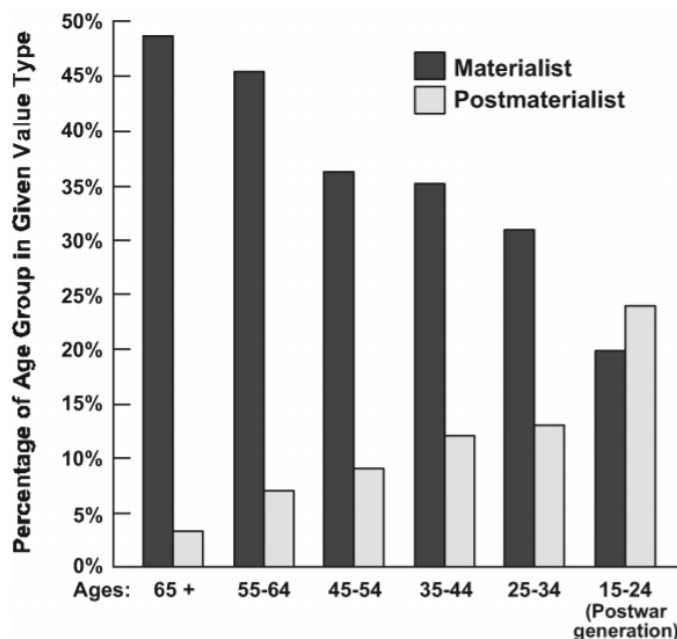
Druhá hypotéza, tzv. socializační hypotéza (a socialization hypothesis) se týká socializace, podle níž je vliv socioekonomického prostředí na hodnotové priority založen na podmínkách převládajících v předškolních letech. Těmito podmínkami rozumí ekonomickou prosperitu a pocit bezpečí v dětství. Po dosažení dospělosti u jedince jsou pak hodnoty považovány za odolné vůči změnám. Hypotézu lze označit za kohortní nebo statický faktor postmaterialismu, protože se hodnoty mění díky obměně generací v populaci. Zároveň předpokládá, že existenciální bezpečnost a

ekonomická prosperita v dětství dítěte má větší vliv na přijetí postmaterialistických hodnot, než současný stav těchto podmínek [Inglehart 1977: 72-75].

Teorie se setkává s kritikou od mnoha výzkumníků jak ke způsobu měření, tak k ústřední tezi postmaterialismu, a to i navzdory její využívanosti. Kritiky míří na to, že Inglehart zanedbává proměnlivost vlivu ekonomické situace, dále zanedbává vliv vzdělání a životních cyklů. [Dutch, Taylor 1994; Clarke, Dutt 1991: 905].

Inglehart dále rozvíjí tzv. teorii mezigenerační změny, jež je založena na principu obměn věkových kohort. Zkoumá zde, čím jsou hodnotové rozdíly mezi kohortami způsobeny. Stanovil čtyři možnosti, ke kterým může dojít – (1.) vliv kohort, (2.) vliv stárnutí, (3.) vliv cyklů, (4.) kombinace všech těchto vlivů. „Vliv kohort“ předpokládá, že postmaterialistické hodnoty budou zastoupené ve společnosti čím dál tím více a mezigenerační rozdíly se tak budou stírat. „Vliv stárnutí“ pracuje s tím, že jsou mladí ze své přirozenosti více postmaterialističtí než staří lidé a s postupem času přebírají opět materialistické hodnoty, kdy musí živit rodinu a mají dlouhodobá zaměstnání. Vliv cyklů pak znamená krátkodobý vliv událostí na preference jednotlivců [Inglehart 1990: 115].

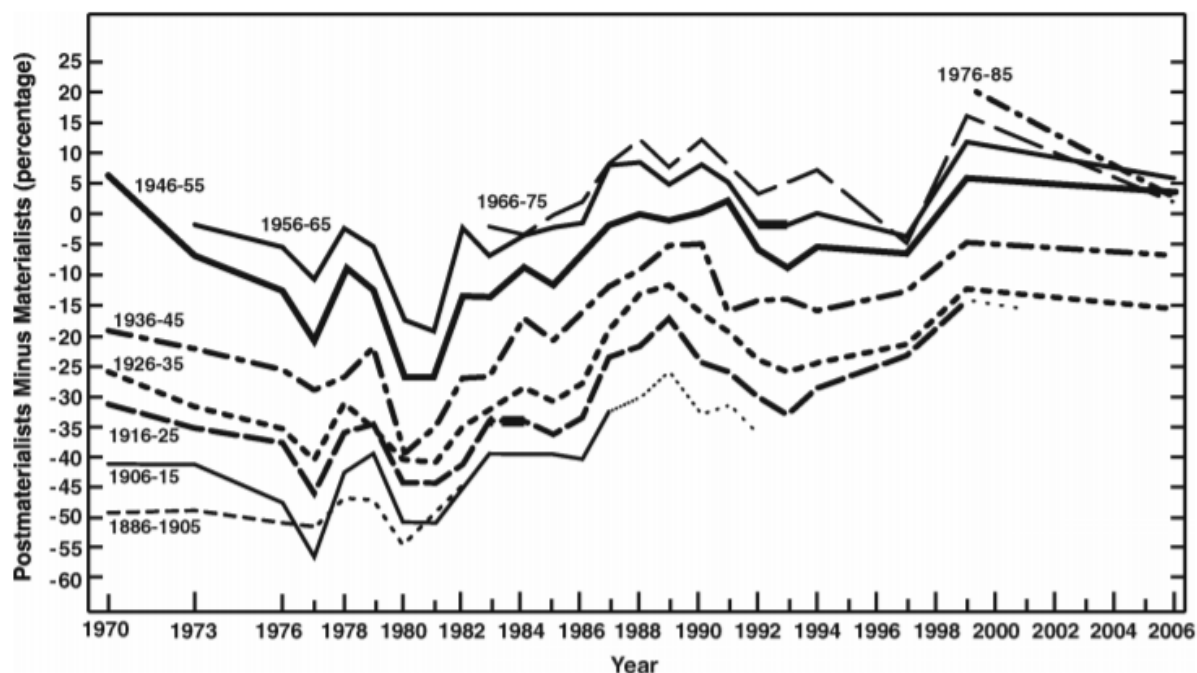
Graf 1. Typ hodnoty podle věku v Británii, Francii, Západním Německu, Itálii, Belgii a Nizozemí v roce 1970

Zdroj: Inglehart 2008, str. 134

Graf 1 ukazuje rozložení materialistů a postmaterialistů s ohledem na věk. Je očividné, že s přechodem do mladších kohort se rovnováha postupně posouvá směrem ke klesajícímu podílu materialistů a rostoucímu podílu lidí s postmaterialistickými hodnotami [Inglehart 2008: 133]. Zjištění v tomto grafu podporují výsledky výzkumu od Řehákové, Waisové a Rabušice v českém prostředí, kde tvrdí, že nejvýraznější změnu v hodnotových preferencích můžeme pozorovat u nejmladších věkových kohort a u lidí s vysokoškolským vzděláním [Waisová 2010: 156, Řeháková 2001a: 52].

Graf 2. Kohortní analýza, procentuální rozdíl postmaterialistů a materialistů v šesti státech západní Evropy od roku 1970 do roku 2006.

Pozn.: na ose x je zaznamenán čas v rocích, na ose y procentuální rozdíl postmaterialistů a materialistů (tzv. PDI = percentage difference index – index procentuálních rozdílů). Zdroj: Inglehart 2008, str. 135.

Na grafu 2 vidíme analýzu kohorty, která dle Ingleharta poskytuje jediný přesvědčivý způsob, jak odpovědět na otázku, zda jsou rozdíly hodnot na grafu číslo 1 stabilní a zda odráží přetrvávající účinky narozené kohorty nebo přechodné účinky životního cyklu. Pokud by věkové rozdíly odrážely stabilní účinky kohorty, trend by byl vodorovný, přičemž by každá kohorta na konci byla stejně postmateriální jako na začátku. Inglehart zdůrazňuje vliv dobových efektů. Všechny kohorty reagují na aktuální podmínky. Například v období krize nebo války dojde u všech kohort k poklesu postmaterialistických hodnot [Inglehart 2008:135]. Z Inglehartových analýz vyplývá, že k rozšiřování postmaterialistických hodnot ve společnosti dochází z velké části díky generační obměně (vliv kohort) spolu s patrným vlivem krátkodobých cyklů (vliv cyklů). To dokazuje graf 2. Pokud by se

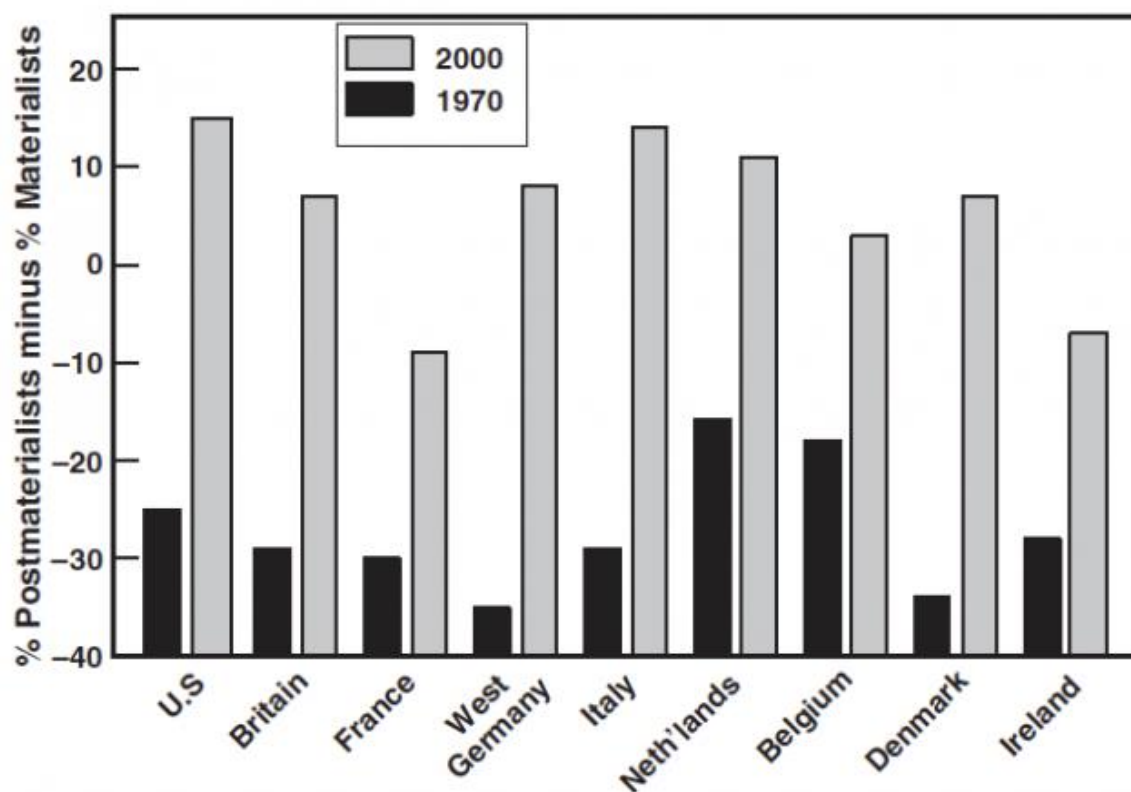
posun k postmaterialismu děl jen na základě generační obměny, odpovídaly by fluktuace mírám porodnosti a úmrtnosti [Inglehart 2008: 136].

Výhody kohortní analýzy spočívají dle Ingleharta v tom, že disponujeme s údaji z průzkumu za dlouhé časové období. Další výhodou je, že průzkumy prováděné v mnoha časových bodech nám poměrně spolehlivě mohou pomoci rozeznat účinek životního cyklu od účinku kohort [Inglehart 2008: 137].

2.3.2 Postmaterialismus v evropských zemích a v České republice

Podle sociologických výzkumů, které se zaměřují na výzkum hodnotových preferencí, patří mezi společnosti s nejvyšší mírou postmaterialistické orientace země západní Evropy – konkrétně se jedná o Dánsko, Německo, Nizozemí, Norsko, Švédsko a Švýcarsko [Waisová 2010: 148; Inglehart 1971: 1001]. Na grafu 3 můžeme vidět nárůst postmaterialistických hodnot od roku 1970 do roku 2000 v devíti západních zemích včetně Spojených států amerických. Pokud se sloupce grafu pohybují v záporných hodnotách, znamená to, že postmaterialistů je méně než materialistů. To je případ Irska a Francie jak v roce 1970, tak v roce 2000. V případě, kdy sloupce dosahují kladných hodnot na ose Y, je podíl postmaterialistů v populaci dané země více než materialistů.

Graf 3. Posun směrem k postmaterialistickým hodnotám u devíti západních zemí v roce 1970 a 2000.

Zdroj: Inglehart 2008, str. 180

V České republice k výraznému hodnotovému posunu došlo po roce 1989. Posun je podobný tzv. tiché revoluci, k níž došlo v 70. letech ve většině západoevropských zemí. Podobně to vedlo k posílení postmaterialistických hodnot v české společnosti. Nejvýrazněji je změna hodnotových preferencí vidět u nejmladších věkových kohort a u lidí s vysokoškolským vzděláním [Waisová 2010: 156, Řeháková 2001a: 52]. S tímto závěrem se taktéž shoduje studie od Rabušice. V české společnosti dochází k nárůstu postmaterialistických hodnot, jejichž nositeli jsou především nejmladší členové české společnosti [Rabušic 2000: 19].

V souvislosti s ochranou životního prostředí ovšem výzkumy prováděné v českém prostředí přinesly nejednoznačné výsledky. Řeháková (2001) a Soukup (2001) zkoumali vliv postmaterialismu na proenvironmentální chování v ČR, kde se ukázalo, že je postmaterialismus

slabý, a to pouze na některé typy proenvironmentálního chování (např. využívání automobilu, členství v environmentálních organizacích a ochotu platit za ochranu životního prostředí), zatímco u jiných typů chování (např. recyklace odpadu, účast na demonstracích spojených s environmentálními tématy) tento vliv neobjevili [Řeháková 2001b: 479; Soukup 2001: 10].

2.3.3 Ochrana životního prostředí jako hodnota

Změna hodnotových priorit s sebou nese širokou a mnohostrannou změnu v mnoha oblastech života, od politické participace, přes vztah k životnímu prostředí až po oblast reprodukce a ekonomiky.

Inglehart si pokládá otázku, zda je zájem o ochranu životního prostředí podmíněn zhoršujícími se životními podmínkami, nebo je to důsledek sociálně-ekonomického pokroku vyspělých demokracií. Mimo jiné zkoumá, zda lidé sympatizují s ochranou životního prostředí a jak ovlivňují materialistické a post-materialistické hodnoty jejich přístup k životnímu prostředí. Podle Ingleharta je úroveň zájmu o životní prostředí jednotlivce spojená se stupněm postmaterialismu vyplývajícího z fyzického a ekonomického bezpečí. Zásadní vliv na to, s jakými hodnotami se člověk zvnitřní, mají podmínky v dětství. Přestože ochrana přírodních zdrojů je v řešení již po mnoho desetiletí, skutečnost, že environmentální zájmy jsou hodnoceny výše, než ekonomické Inglehart vysvětluje rostoucím podílem postmaterialistů v Evropě [Inglehart 1977: 13]. Lze tedy tvrdit, že postmaterialisté se obávají o životní prostředí více než materialisté. Postmaterialisté vyjadřují větší podporu snahám o ochranu životního prostředí a jsou ochotni vynakládat větší ekologické výdaje. Je také pravděpodobnější, že budou členy environmentálního hnutí a mají odpor k technologickým řešením [Abrahamson a Inglehart 1955: 10; Inglehart 1995: 5]. Materialisté považují využití omezených zdrojů za žádoucí, pokud to vede k hospodářskému růstu a pracovním příležitostem [Davis 2000: 459].

Tomuto tvrzení odporuje Bell, který odmítá nahlížet na environmentalismus jako na postmateriální jev. Argumentuje tím, že silné environmentální tendence můžeme vidět i v zemích třetího světa. Příčinu nachází v průmyslové produkci, která zásadním způsobem poškozují životní prostředí a následně i zdraví a životy obyvatel [Bell 2009: 112]. Inglehart tyto tendence objevil, avšak vidí je spíše jako přímý důsledek katastrofálního stavu životního prostředí v těchto zemích, nikoliv jako odraz postmateriálních hodnot. Podotýká, že má na ochranu životního prostředí vliv kromě postmaterialismu i stav životního prostředí a zároveň nepopírá, že může být ochrana životního prostředí motivována i materialistickou hodnotovou orientací [Inglehart 1995: 5].

2.3.4 Měření hodnot a postojů

Měření životních hodnot zaznamenalo ve 20. století s rozvojem statistických metod a konceptů rychlý rozvoj. Ve výzkumu hodnot není problémem pouze nejednotná definice tohoto konceptu, ale také nejednotnost v metodologické rovině. Výzkum hodnot je často obtížně realizovatelný zaprvé z důvodu již zmíněné teoretické nejednoznačnosti konceptu a za druhé, že hodnoty nejsou v žádné ze svých forem přístupné přímému pozorování. Hodnoty jsou v sociologických výzkumech často vyjádřeny skrze postoje, které se měří prostřednictvím různých škál a indikátorů [Rabušic 2000: 19]. Dalším problémem ve výzkumu hodnot je to, že nevíme, zda hodnotové kategorie užívané v dotaznících, opravdu ve společnosti existují a jsou platné.

K měření hodnotových orientací jsou známé metody například od Hofstedeho, Rokeache, Ingleharta nebo Schwartz. Milton Rokeach a jeho metoda se stala základem pro práci Hofstedeho, Ingleharta a Schwartz. Vychází z rozdělení hodnot na instrumentální a terminální. V praxi to probíhalo tak, že jedinci bylo předloženo 18 terminálních (cílových) a 18 instrumentálních (účelových) hodnot, které byly seřazeny podle abecedy.

Respondent měl tyto hodnoty seřadit podle důležitosti, které pro něj mají. Předpokládalo se, že čím důležitější byla hodnota pro člověka, tím důležitější bude také dosáhnout cílů, které jsou touto hodnotou řízené [Rokeach 1973]. Metoda byla hodnocena kladně hlavně pro lehkou srozumitelnost pro respondenty. Spolu se Schwartzovým dotazníkem hodnotových portrétů se stal nejvyužívanějším.

Inglehart k měření hodnotových změn představil v roce 1970 čtyřpoložkový index, který zjišťoval prostřednictvím otázky: „*Hodně se dnes hovoří o tom, k jakým cílům by naše země měla směřovat v nejbližších deseti letech. Na tomto lístku jsou uvedeny některé z cílů, jímž by různí lidé dali přednost. Kdybyste si musel(a) vybrat, kterou ze snah na tomto lístku byste označil(a) za nejdůležitější?*“

- A. Udržovat v zemi pořádek
- B. Dát lidem možnost více mluvit do rozhodnutí vlád
- C. Bojovat proti růstu cen
- D. Ochraňovat svobodu slova a projevu“ [Inglehart 1977: 28].

Z této čtyř položkové baterie má respondent vybrat podle jeho názoru nejvyšší prioritu, nejdůležitější věc, kterou by Česká republika měla dělat. Posléze druhou nejdůležitější věc. Na základě odpovědí na tuto otázku rozděljuje Inglehart respondenty do šesti kategorií. Od tzv. čistých materialistů, kteří vybrali A a C přes smíšené typy až k tzv. čistým postmaterialistům, kteří zvolili B a D. Smíšený typ je definován jako člověk, který vybral priority A a B, A a D, B a C nebo C a D. Čistí postmaterialisté mající nejlepší vztah k životnímu prostředí, jsou více přesvědčeni o vážnosti ekologické krize, jsou ochotnější k omezením svého životního stylu ve prospěch životního prostředí. Omezují například jízdu autem, podepisují petice a sdružují se v různých environmentálních hnutích [Řeháková 2001b: 50; Soukup 2001: 10]. Původní čtyřpoložkovou baterii posléze Inglehart rozpracoval na dvanáct položek. K původní baterii byly přidány další dvě

podobné baterie otázek. Postmaterialistou se pak stával respondent ve chvíli, kdy dosáhl alespoň pěti postmaterialistických odpovědí z šesti [Inglehart 1977: 30].

Index postmaterialismu se několikrát stal terčem kritiky, nejčastěji kvůli tomu, že škála není jednodimenzionální, nebo že jsou výsledky zkresleny problémem inflace. Na odpovědi respondentů má dle Clarka (1999) vliv soudobé ekonomické situace. Konkrétně míří na položku „bojovat proti růstu cen“, která měla svůj význam v 70. letech, z důvodu relativně vysoké míry inflace v západních zemích. Později přestala být inflace problémem a nahradil ji problém nezaměstnanosti, která se již v položkách nijak nereflektuje. Clark tedy vidí Inglehartovo mechanismus jako nepřesný, protože v datech narůstá počet postmaterialistů, což je zavádějící [Clark et al. 1999: 638].

Měření postojů

K zachycení postojů a základních představ o vztahu mezi společností a životním prostředím vznikl tzv. koncept nového environmentálního paradigmatu, který se poprvé objevil v empirické studii Dunlapa a Van Liereho na konci 70. let.

Na základě této teorie byla vyvinuta škála nového environmentálního paradigmatu se zkráceným názvem NEP. Tato škála v reakci na nový pohled na postavení člověk ve světě a přírodě je v zahraničních výzkumech nejpoužívanější. Měří primárně prvotní přesvědčení o Zemi a vztazích člověka s přírodou. Obsahuje dvanáct položek zaměřující se na výroky o současném nebo budoucím stavu biofyzického prostředí.

2.4 Sociodemografické faktory ovlivňující environmentální postoje a chování

Environmentální postoje jsou důležité, protože často, ale ne vždy, určují chování, které zvyšuje nebo snižuje kvalitu životního prostředí, jak jsem v předchozí části nastínila. Pro-environmentální postoje rostou a klesají se současnými událostmi a liší se s věkem, pohlavím, sociálně-ekonomickým statusem, národem, sídlem na venkově, náboženstvím, politikou, hodnotami, osobností, zkušenostmi, vzděláním a environmentálními znalostmi. V následující části představím nejdůležitější sociodemografické proměnné, která na základě předešlých studií ovlivňují pro-environmentální postoje a chování nejvíce.

2.4.1 Věk

Věk je důležitým prediktorem pro-environmentálního chování a postojích. Většina výzkumů podporuje závěr, že mladší lidé mají větší obavy o ochranu životního prostředí, než starší lidé (Arcury & Christianson 1993; McKeever, & Rothenbach 1998). Toto tvrzení platí i mezi dospívajícími (tzv. teenagery) a to sice, že mladší dospívající jsou více znepokojeni environmentálními problémy než starší dospívající. Avšak starší jedinci mohou vykazovat také větší variabilitu v úrovni jejich obav než mladší jedinci [Clayton 2012: 4]. Rozdíl v míře obav mezi mladými a starými je vysvětlen tzv. „věkovým efektem“ pouze u mladých dospívajících. To znamená, že efekt věku v průběhu času snižoval míru environmentálního znepokojení v průběhu času jen do generace dnešních mladých dospělých. Zatímco tzv. „efekt éry“ vysvětluje snížení environmentálních obav pro zbytek studované populace. Starší dospělí vykazují méně pro-environmentálních postojů. To je dáno na základě různých politických a společenských období, kterými tito jedinci prošli [Clayton 2012: 4].

Vztah sociodemografické proměnné věku a zájmu o životní prostředí bývá v literatuře označován jako jeden z nejsilnějších mezi všemi socio-demografickými ukazateli [Řeháková, 2001b]. Jones a Dunlap dospěli k závěru, že vztah mezi věkem a environmentálním chováním závisí na konkrétním studovaném chování. Objevili negativní vztah mezi věkem a recyklací (starší lidé jsou méně ochotní podílet se na recyklačních činnostech), ale pozitivní vztah mezi věkem a využití automobilu (starší lidé jsou ochotnější omezit užívání automobilu) [Jones, Dunlap 1992: 28-47].

2.4.2 Pohlaví

Mnoho studií se zabývalo účinkem pohlaví na vztah mezi environmentálními zájmy a postoji. Proud environmentálních studií se zaměřil na roli sociálních a demografických faktorů ve snaze dosáhnout holistické pochopení demografie proenvironmentálních postojů. Většina studií za poslední desetiletí ukazuje, že ženy ve srovnání s muži uváděly větší účast na proenvironmentálním chování a aktivismu a cítily větší sociální odpovědnost k ochraně životního prostředí [Davidson, Freudenburg 1996: 304; Clayton 2012: 5]. Současně s tím ale některé studie uvádějí, že ženy vykazují nižší úroveň environmentálního chování a nižší úroveň znalostí o životním prostředí v porovnání s muži. To může souviset s nedostatkem povzbuzování ve studiu vědy. Ženy se ztotožňují s vyšší úrovní altruismu a zájmem o zdraví a bezpečnost [Davidson, Freudenburg 1996: 311; Clayton 2012: 15].

Hlavní teorie, používaná k vysvětlení genderových rozdílů je tzv. socializační teorie. Davidson s Freudenbergem uvádí, že rozdíly mezi muži a ženami v environmentálních postojích existují, což je způsobené různou mírou socializace, která započíná v mladém věku a pokračuje do dospělosti. To ovlivňuje výběr povolání a postojů [Davidson, Freudenburg 1996: 304]. Powell a Graves tvrdí, že jsou genderové role spojeny s charakteristikami jednotlivců v socializaci dětství, kde se ženy a muži

zvnitřňují s různými vzorci chování a postoji. Jednotlivci jsou formováni podle pohlaví a očekávání v kontextu kulturních norem. Ženy jsou napříč kulturami vychovávány jako vnímavé, nápomocné, empatické, výrazné, nápomocné při ošetřování, zatímco muži jsou vedeni k větší konkurenceschopnosti a nezávislosti [Powell a Graves 2003: 12].

Studie v západních zemích v oblasti ekologické potřeby zjistily, že ženy v porovnání s muži dělají ekologičtější nákupní rozhodování a rovněž se více podílí na environmentálním chování a více se účastní v environmentálních organizacích [Powell a Graves 2003: 43]. Důkazy o genderových rozdílech v postojích můžeme vidět napříč věkem a zeměmi. Například ve výzkumu Zeleznyho, Pheng Chua a Aldricha přišly k závěrům, že žákyně základních a středních škol pociťovaly silnější osobní odpovědnost za zlepšování životního prostředí a větší obavy než žáci mužského pohlaví. Stejně tendence se taktéž ukázaly u vysokoškoláků. Výsledky této studie tedy naznačují, že environmentalismus nezačíná v dospělosti, ale již v mladém věku od patnácti let [Zelezny, Pheng Chua a Aldricha 2000: 454].

2.4.3 Vzdělání

Typ vzdělávání, kterého lidé dosahují, může ovlivnit jejich environmentální postoje a chování. Vzdělanější lidé bývají více znepokojeni se stavem životního prostředí a jsou více ochotni dodržovat pro-environmentální chování v oblasti životního prostředí. Vyšší vzdělání se často spojuje s lepší informovaností. Jeden rok vzdělávání zvyšuje pravděpodobnost provádění opatření šetrných ke klimatu o 3,3 %. [Cottrell 2003: 353]. Speciální Eurobarometr z roku 2011 na základě sociodemografické analýzy uvádí, že klíčovou roli na utváření environmentálních postojů Evropanů je vzdělání. U respondentů na úrovni vysokoškolského vzdělávání je mnohem pravděpodobnější, že budou provádět všechny uvedené činnosti (recyklace odpadu, ochota finančně

příspěvat, snižování spotřeby energie) než ti, kteří ukončili své vzdělání dříve. Vzdělávání a přístup k informacím jsou tedy dvě hlavní proměnné, které lze použít k vysvětlení proenvironmentálního chování lidí [Special Eurobarometer 2011: 68].

2.4.4 Příjem

Studie zabývající se vztahem mezi příjmy a chováním v životním prostředí vedly k různým závěrům. Některá šetření ukázala, že příjem je negativně spojen s environmentálními obavami, jiní dospěli k závěru, že obavy rostou s rostoucím příjmem. Podobná nejednoznačnost se ukazuje u konkrétního environmentálního chování. Lidé s vyššími příjmy se často účastní ekologických programů a jsou ochotni přispívat na životní prostředí. Na druhou stranu se s vysokými příjmy často pojí i málo volného času, tudíž můžeme pozorovat např. snížené recyklační chování, cestování letadlem atd. Lidé s nižšími příjmy pak vykazují vyšší pro-environmentální chování např. ve zvýšení využívání veřejné dopravy, snížení nákladů na vytápění domova atd. k čemuž jsou ovšem svými možnostmi donuceni [Cottrell 2003: 354].

2.4.5 Socioekonomický status

Vyšší socioekonomický status je spojen s vysokým příjmem a vyšším vzděláním. Jako takový je socioekonomický status obecně pozitivně spojen s vyšší mírou zájmu o životní prostředí. Jedním z možných vysvětlení tohoto vztahu je to, že lidé s větším zdroji již splnili základní potřeby a v důsledku toho se mohou zaměřit na jiné typy potřeb [Van Liere, Dunlap 1980: 181]. Tyto argumenty se rovněž podporují s teorií postmaterialismu od Ingleharta (1971).

3 METODOLOGICKÁ ČÁST

V této kapitole jsou popsány cíle výzkumu, výzkumná otázka, předloženy hypotézy, které jsem stanovila na základě teoretické části, design výzkumu a nakonec popis proměnných.

3.1 Cíl práce a výzkumná otázka

Cílem mé diplomové práce je zachytit to, zda dochází u mladých k hodnotovému posunu v otázce ochrany životního prostředí. Jak jsem v teoretické části nastínila, v současnosti se čím dál tím více mladých připojuje k různým hnutím a spolkům, kteří bojují proti klimatické změně a zhoršujícím se životním podmínkám na zemi.

Hodnoty jsou v sociologii brány jako zdroj jednání, problémem však je jejich měření, jak již bylo zmíněno v teoretické části. Proměna hodnot je v sociologii často měřena skrze proměnu postojů. Hodnotová změna totiž často přináší současně i modifikaci postojů [Rabušic 2000: 19]. Z toho důvodu se v mé analýze budu zaměřovat právě na postoje k životnímu prostředí. Závěry této analýzy mohou být nápomocné k porozumění tomu, jak se mladí k otázce ochrany životního prostředí staví v čase a v komparaci s ostatními zeměmi Evropy.

Výzkumná otázka zní: *Chtějí mladí více než starší a více než předchozí generace chránit životní prostředí?*

Z důvodu závislosti na dostupnosti dat se nejvíce studií soustředí na vztah mezi zájmem o životní prostředí a různými socio-demografickými ukazateli. Nejčastěji se jedná o pohlaví, věk, příjem, vzdělání, prestiž zaměstnání, politickou orientaci a náboženství. Já ve své analýze zvolila pohlaví, narození kohorty, vzdělání, a příjem, přičemž mým hlavním předmětem zájmu je nejmladší kohorta.

3.2 Hypotézy

Na základě teoretických východisek, jsem stanovila základní hypotézy, které budu pomocí sekundární analýzy dat ověřovat.

H1: Mladí lidé budou ochotněji dávat část svých příjmů na životní prostředí než lidé starší.

Tato hypotéza má za cíl ověřit, zda mladší generace vykazuje podle postmaterialistické teze opravdu větší snahy ochraňovat životní prostředí. Vycházím z předpokladu, že mladší generace (70. léta 20. století) vyrůstala v období materiálního dostatku, tudíž se více zajímá o jedince přesahující hodnoty. Mezi ně spadá právě ochrana životního prostředí [Inglehart 1971: 1015-1016]. Zde se přikláním k vlivu kohorty, kdy mladší kohorty vyrůstají ve větších obavách o životní prostředí, protože jsou v současné době více ovlivněni veřejnými diskuzemi, politickými debatami a zprávami z médií než lidé ze starších kohort. Tyto snahy měřím pomocí proměnné ochoty dát část příjmů na životní prostředí.

Další proměnnou, která může vstupovat do tohoto vztahu je sociální třída. Zájem o životní prostředí má pozitivní vztah se sociální třídou, do které jedinec spadá a kterou indikují například povolání, finanční příjem a vzdělání. S přibývajícím finančním příjmem a vzděláním přibývá míra zájmu o životní prostředí. Tato hypotéza se zakládá na Maslowově teorii hierarchie potřeb. Jak již bylo zmíněno v teoretické části, každý jedinec se rodí se souborem potřeb, které musí naplňovat, aby mohl fyziologicky i psychicky růst. Tyto potřeby jsou hierarchizované od fyziologických potřeb, potřeby jistoty a bezpečí, potřeby sounáležitosti, lásky, uznání a úcty až k potřebě seberealizace, která je na vrcholu ve své podstatě zcela nenaplnitelná [Maslow 1954: 35-38].

H2: Mladí lidé ze severských zemí budou vykazovat větší ochotu ochraňovat životní prostředí než lidé z jiných evropských zemí.

Druhá hypotéza se opírá o měření environmentálních trendů a pokroků prostřednictvím Environmental Performance Index (EPI). Hlavním cílem tohoto indexu je poskytování informací politikům a ekonomům o úrovni ochrany životního prostředí v určitém státu a motivování ke globálně udržitelnému rozvoji. Jedná se o index environmentálního výkonu z roku 2018, který zahrnuje 24 ukazatelů výkonnosti v deseti kategoriích týkajících se zdraví a životního prostředí. Mezi zkoumané kategorie například patří kvalita ovzduší, voda a hygiena, těžké kovy, biodiverzita, lesy, rybaření, klima a energie, znečištění ovzduší, vodní zdroje a zemědělství. Tento index je v porovnání s ostatními zeměmi nejvyšší především u severských zemí jako je Dánsko, Norsko, Švédsko a Finsko [Environmental Performance Index 2020].

Tuto hypotézu budu ověřovat skrze komparaci evropských zemí. Předpokládám, že mladí lidé ze severní Evropy (tj. Norsko, Švédsko, Island, Finsko, Dánsko) budou vykazovat nejvyšší ochotu. Ochota ochraňovat životní prostředí bude v datasetu EVS měřena pomocí proměnné „ochota dát část příjmu na životní prostředí“, v datech ESS pak pomocí proměnné „ochota omezit spotřebu energie“.

H3: Vzdělanější lidé vykazují větší ochotu podílet se na ochraně životního prostředí než lidé méně vzdělaní.

Zde na základě načtené literatury předpokládám, že lidé s vyšším vzděláním mají větší kapitál a vědomosti, které jim poskytují rozhled a informace o závažnosti stavu životního prostředí a vykazují vyšší environmentální úsilí než lidé s nižším vzděláním. Lidé s malým množstvím informací a znalostmi o planetě se pravděpodobně zabývat životním prostředím nebudou anebo velmi omezeně.

Samotné vzdělávací instituce v podobě základních, středních a vysokých škol totiž často podporují a mobilizují studenty, za účelem zvýšit zapojení studentů do environmentalismu. To platí především u vysokých škol, které reagují na národní a mezinárodní výzvy na ochranu životního prostředí a podporu udržitelného rozvoje. Iniciativy sahají od založení nových akademických programů k jednotlivým lektorům, kteří prezentují studentům současný stav životního prostředí a představují možnosti, jak přispět k ochraně životního prostředí [Pizmony-Levy, Michel 2018: 2].

Řeháková našla analýzou dat z roku 2000 z výzkumu ISSP pro Českou republiku vztah mezi mírou vzdělání (kategorizovaného podle toho, zda respondent dosáhl maturity nebo nikoli) a mírou zájmu o životní prostředí. Podle zjištění Řehákové měli respondenti, kteří dosáhli alespoň vzdělání s maturitou, tendenci vykazovat větší míru zájmu o životní prostředí [Řeháková 2001b: 50]. Vzdělání, jak uvádí Van Liere a Dunlap (1980) je jedním ze socio-demografických ukazatelů společenské třídy.

H4: Mladí lidé budou vykazovat větší zapojení v environmentálních organizacích než lidé ze starších generací.

Tuto hypotézu podporuje studie z roku 2019, ve které se ukázalo, že za posledních deset let mladší generace narozená v rozmezí 1981 – 1996 vyjadřuje větší zapojení v klimatickém aktivismu oproti starší generaci. Nejmladší generace byla například nejvíce ochotna se zapojovat do organizací bojující proti změně klimatu, darovat peníze do těchto organizací nebo považovali téma globálního oteplování za důležité [Ballew a kol. 2019]. V českém prostředí se občanských aktivit a environmentálních protestů často zúčastní lidé pod 50 let, vysokoškolsky vzdělaní, postmaterialisté, žijící ve městech. Naopak nejméně aktivní jsou pak lidé nad 50 let, kteří se realizují spíše v soukromých aktivitách [Hadler, Wohlkönig 2012: 467-470].

3.3 Výzkumný soubor

Pro dosažení cíle provedu sekundární analýzu dat na dvou šetřeních, které probíhají v mnoha zemích Evropy a mají mezinárodní charakter.

Prvním je European Values Study (dále jen EVS), což je rozsáhlý nadnárodní a dlouhodobý výzkumný program, zaměřující se na základní lidské hodnoty. Založil ho Ronald Inglehart v roce 1981, aby zpřístupnil zkoumání hodnotových změn. V jednotlivých evropských státech je skupina vědců, která zodpovídá za výzkum - v České republice to je Masarykova univerzita v Brně. EVS poskytuje vhled do myšlenek, přesvědčení, preferencí, postojů, hodnot a názorů občanů v celé Evropě. Zabývají se širokou škálou hodnot, jako je život, rodina, práce, náboženství, politika a společnost. Tento program byl zahájen v roce 1981. Od tohoto roku se průzkum opakuje každých 9 let. Další sběr tedy proběhl v roce 1990, 1999, 2008 a nejaktuálnější v roce 2017. Šetření je založené na standardizovaných dotaznících. Dotazníky se soustřeďují na porovnatelné a relevantní otázky pro všechny zúčastněné země, každý rok je dán větší prostor jednomu tématu v rámci modulů [EVS 2019].

Druhé šetření European Social Survey (dále jen ESS) je akademicky řízený mezinárodní průzkum, který se provádí taktéž po celé Evropě od roku 2001. Každé dva roky se provádí face-to-face rozhovory s nově vybranými průřezovými vzorky. Průzkum měří podobně jako EVS postoje, přesvědčení a vzorce chování ve více než třiceti zemích. Mají za cíl zmapovat stabilitu a změnu sociální struktury, podmínek a postojů, zachytit, jak se mění evropská sociální, politická a morální struktura. Výzkum je reprezentativní, vzorek tvoří osoby starších patnácti let s bydlištěm v dané zemi bez ohledu na národnost nebo občanství. Hlavní dotazník je tvořen otázkami z témat, které se ve výzkumu ESS objevují v každé vlně. Pak je zde tzv. rotační modul, který obsahuje v každé vlně jiná témata [ESS 2020]. Data v obou

šetřeních jsou určena pro nekomerční použití a volně dostupná na internetovém portálu. Vybrané části budu analyzovat v programu STATA.

Z šetření EVS je pro tuto práci je podstatná vlna 1999, 2008 a 2017. Z šetření ESS pak využiji již zmiňovaného rotačního modulu a to konkrétně téma změna klimatu, které bylo součástí vlny uskutečněné v roce 2016.

3.4 Design výzkumu

V mé empirické části jsem provedla kvantitativní výzkum opírající se o již o existující data. Mezi výzkumné metody kvantitativního výzkumu patří mimo jiné pozorování, škálování, dotazník, interview, obsahová analýza textu a experiment [Hendl 2006: 5]. Pro zjištění mého výzkumného cíle jsem zvolila sekundární analýzu již existujících dat.

Práce s daty nebyla zcela přímočará, proto v následující části popíši, jak s datovým souborem bylo zacházeno. V rámci práce s datovými soubory EVS se vyskytlo několik problémů, než byl vytvořen finální soubor spojených dat. Jedním z nich bylo spojování datových souborů jednotlivých šetření. Ve své diplomové práci jsem využívala integrovaný datový soubor EVS, který obsahoval vlny 1981, 1991, 1999 a 2008. Z tohoto datasetu jsem vzhledem k mé výzkumné otázce zaměřující se pouze na komparaci vln od roku 1999 respondenty z prvních dvou vln vymazala. Prozatím bohužel neexistuje harmonizovaný integrovaný datový soubor včetně roku 2017. Byla jsem tedy nucena hledat totožné otázky jak v integrovaném, tak v datovém souboru v roce 2017. Zde jsem narazila na problém nedostatečné datové základny, nejednotnosti proměnných a jejich hodnot, což mě značně při výběru proměnných spojené s otázkou životního prostředí omezovalo. Rozdílné hodnoty u proměnných budu dále rozebírat v následující podkapitole „Popis proměnných“.

Z datového souboru byly po spojení dat smazány pozorování, u kterých chyběla hodnota z některé nezávislých proměnných. Datový soubor

byl zbaven pozorování, ve kterých chyběly hodnoty dané závisle proměnné vždy před analýzou. Informace o výsledné velikosti konečného souboru po tomto úkonu jsou u každého grafu či tabulky. V tabulce 1 je pro větší přehlednost vyobrazen počet respondentů v kohortách a v jednotlivých vlnách. V tabulce 2 pak počet respondentů podle roku šetření a skupin zemí.

Tabulka 1. Velikost datového souboru podle roku šetření (vlny) a kohorty.

Rok šetření	Narození kohorty				N
	1935-1952	1953-1966	1967-1979	1980-2000	
1999	8241	8066	6977	1054	24338
2008	9377	9099	7524	6046	32046
2017	9277	9337	7947	10007	36568
Celkem	26895	26502	22448	17107	92952

Zdroj: EVS, spojená data

Tabulka 2. Velikost datového souboru podle roku šetření (vlny) a skupin zemí.

Rok šetření	Skupina zemí			N
	Severní Evropa	Střední a východní Evropa	Západní a jižní Evropa	
1999	5206	10680	8452	24338
2008	7159	13878	11009	32046
2017	9443	11874	16257	36568
Celkem	21808	36432	34718	92952

Zdroj: EVS, spojená data

Druhý výzkumný vzorek ESS již nebyl tak problematický, protože je k dispozici pouze jedna vlna, a to z roku 2016. Z toho důvodu nepracuji s kohortami, ale pouze s informací o věku respondentů.

V rámci analýzy pak pracuji s proměnnými, jejichž popisné statistiky jsem pak zařadila do příloh 8.1, v tabulce 11. a 12.

3.4.1 Popis proměnných

European Values Study

Do analýzy jsem z prvního datového souboru European Values Study zařadila dvě závislé proměnné: *Ochota dát část příjmů na životní prostředí a Účast v environmentální organizaci*, dvě nezávislé proměnné: *Narození kohorty a Skupina zemí*, tři kontrolní proměnné: *Pohlaví, Vzdělání a Příjem*.

První závislá proměnná s označením **ochota** měřena pomocí výroku „*Byl byste ochoten část svého příjmu, kdybyste si byl jistý, že tyto peníze budou použity k ochraně před znečišťováním životního prostředí*“ se v průběhu analýzy ukázala jako problematická z toho důvodu, že měla ve vlně 2017 jiné hodnoty než v ostatních vlnách. Ve vlnách 1999 a 2008 měla 4 položky – „Silně souhlasím“, „Souhlasím“, „Nesouhlasím“, „Silně nesouhlasím“. Zatímco ve vlně 2017 byla měřena na škále pěti položek. Byla zde navíc položka vyjadřující neutrální postoj „Ani souhlasím, ani nesouhlasím“. Musela jsem tedy přeškálovat proměnnou na procenta, abych ji mohla připojit k integrovanému datovému souboru. V tabulce 3 znázorňuji, jak jsem přeškálování provedla. Dále s ní pracuji jako s průměrnou hodnotou, tudíž s číslem vyjadřující na kolik procent jsou lidé ochotni dát část příjmu na životní prostředí na škále od 0 do 100 %, přičemž 0 značí nejmenší ochotu přispět příjmem na životní prostředí, zatímco 100 největší ochotu přispět na ochranu životního prostředí. Proměnnou jsem převedla do procent z praktického důvodu, a to pro lepší interpretaci v lineární regresi.

Tabulka 3. Přeškálování proměnné "ochota dát část příjmu na ochranu životního prostředí"

Rok šetření	Hodnoty proměnné ochoty				
1999 - 2008	1	2	3	4	
%	0.00%	33.33%	66.66%	100.00%	
2017	1	2	3	4	5
%	0.00%	25.00%	50.00%	75.00%	100.00%

Zdroj: EVS, spojená data

Druhá závislá proměnná s názvem **organizace** je měřena pomocí otázky „*Patříte do environmentální organizace?*“. Hodnoty proměnné jsem neupravovala. Tato proměnná je v původním souboru binárního rozdělení s následujícími hodnotami: 0=nezmíněno, 1=zmíněno, přičemž pro účely analýzy je: nezmíněno ekvivalentem pro „ne“ a zmíněno pro „ano“.

První nezávislou proměnnou, kterou použiji v praktické části své práce je **narození kohorty**, která je zkonstruována pomocí údajů o narození respondentů. Rozdělila jsem je do 4 kohort. První kohortou je 1935-1952, druhou 1953-1966, třetí 1967-1979 a poslední 1980-2000. Přičemž se budu zaměřovat především na kohortu 1980-2000 indikující mladší generaci, která je předmětem mé výzkumné otázky.

Druhá nezávislá proměnná **skupina zemí** se skládá z jednotlivých zemí, které se zúčastnily na šetřeních. Zjednodušila jsem ji na tři kategorie, což mi pomůže udělat obecnější komparaci. Do první kategorie s názvem „Severní Evropa“ jsem zařadila Finsko, Estonsko, Dánsko, Island, Švédsko a Litvu. Do druhé kategorie „Střední a Východní Evropa“ pak spadá Bulharsko, Bělorusko, Chorvatsko, Česká republika, Rusko, Slovensko, Slovinsko, Maďarsko a Polsko. A nakonec do třetí kategorie s názvem „Jižní a Západní Evropa“ jsem zařadila Itálii, Rakousko, Francii, Velkou Británii, Nizozemí, Německo a Švýcarsko. K dispozici je podstatně více zemí, například Norsko, Španělsko, Portugalsko, Irsko atd. Ovšem ty nebyly zahrnuty, protože data za tyto země nejsou k dispozici ve všech vlnách

šetření. V tabulce 4 jsem pak pro přehlednost vyobrazila seznam zemí v jednotlivých skupinách.

Tabulka 4. Rozdělení zemí do proměnné skupina zemí v EVS

Severní Evropa	Střední a Východní Evropa	Jižní a Západní Evropa
Finsko	Bulharsko	Itálie
Estonsko	Bělorusko	Rakousko
Dánsko	Chorvatsko	Francie
Island	Česká republika	Velká Británie
Švédsko	Rusko	Nizozemí
Litva	Slovensko	Německo
	Slovinko	Švýcarsko
	Maďarsko	
	Polsko	

Zdroj: EVS, spojená data

Další nezávisle proměnná, se kterou pracuji, se nazývá **pohlaví**. Původně nabývala hodnot: 1=muž, 2=žena. Po úpravě binární proměnná má hodnoty 0=muž a 1=žena.

Další nezávisle kategorizovanou proměnnou je **vzdělání**. V datasetu byly k dispozici různé proměnné měřící vzdělání. Mým původním záměrem bylo zařadit proměnnou vzdělání, která je kategorizována pomocí mezinárodní klasifikace s názvem ISCED (International Standard Classification of Education). Každá země má ovšem svůj specifický vzdělávací systém, proto jsem vzala v potaz již existující zjednodušenou rekódovanou proměnnou se třemi kategoriemi. První kategorie je „nižší vzdělání“, druhá kategorie je „střední vzdělání“ a poslední „vyšší vzdělání“. Jediná modifikace této proměnné spočívala v přidání další kategorie a to „student“ z proměnné socioekonomický status, která vyjadřuje to, že respondent ještě studuje. Tímto krokem jsem z analýzy nevyřadila nejmladší věkovou kohortu 1980-2000 a 1967-1979. Beru v potaz to, že tito respondenti ještě nedostudovali. Naopak u respondentů narozených

v letech 1935-1952 a 1952-1966 jsem vzdělání nepřekódovala a nechala jsem jim tedy nejvyšší ukončené vzdělání.

Poslední nezávisle proměnná **příjem** byla ve vlnách 1999 a 2008 byla dostupná prostřednictvím kategorií „nižší“, „střední“ a „vyšší“. Ve vlně 2017 byl pak příjem vyjádřen pomocí deseti decilů, přičemž první značil nejnižší příjem a desátý nejvyšší příjem. Pro lepší práci jsem upravila proměnnou s decily ve vlně 2017 na: 1. až 3. decil=nižší, 4. až 6.=střední a 7. až 10. decil=vyšší a následně připojila k vlnám 1999 a 2008.

European Social Survey

Z druhého datového souboru European Social Survey jsem pak do analýzy zařadila proměnné: skupina zemí, ochota omezit, důležitost, odpovědnost, vzdělání, věk a pohlaví.

Stejným způsobem jako v EVS jsem z proměnné země zkonstruovala proměnnou s názvem **skupina zemí** (viz tabulka 5). Kategorie již neobsahují stejné položky zemí jako v European Values Study, protože se jedná o zcela rozdílný vzorek a metodu sběru dat. Jinými slovy nejsou v šetření zahrnuty stejné země jako v EVS. Do první kategorie „Severní Evropa“ spadá Estonsko, Finsko, Island, Litva, Norsko a Švédsko. Do druhé kategorie „Střední a Východní Evropa“ pak Rakousko, Česká republika, Maďarsko, Švýcarsko, Polsko, Rusko a Slovinsko. Třetí kategorie s označením „Jižní a západní Evropa“ pak obsahuje Belgie, Německo, Španělsko, Francii, Velkou Británii, Irsko, Itálii, Nizozemí a Portugalsko. Vyloučila jsem respondenty z Izraele, protože nespádají do evropských zemí.

Tabulka 5. Rozdělení zemí do proměnné skupina zemí v ESS

Severní Evropa	Střední a východní Evropa	Jižní a západní Evropa
Estonsko	Česká republika	Belgie
Finsko	Maďarsko	Francie
Island	Polsko	Irsko
Litva	Rakousko	Itálie
Norsko	Rusko	Německo
Švédsko	Slovinsko	Nizozemí
	Švýcarsko	Portugalsko
		Španělsko
		Velká Británie

Zdroj: European Social Survey 2016

Další proměnná spadající do socio-demografických ukazatelů je **věk**, který jsem rekódovala do čtyř kategorií. První kategorií je od 15ti do 26ti let, která vyjadřuje mladé, druhou kategorií pak od 27ti do 40ti let, třetí od 41 do 60ti a poslední od 61 a výše.

Proměnná **ochota omezit** je měřena na základě otázky „Do jaké míry byste byl/a ochotna/ochoten omezit spotřebu vlastní energie ke snížení klimatické změny?“ Proměnná **odpovědnost** vychází z otázky „Do jaké míry cítíte osobní odpovědnost za snižování klimatické změny“. Proměnná **důležitost** vychází z výroku „Je důležité se starat o přírodu a životní prostředí“. V případě proměnných ochoty a odpovědnost byly odpovědi zaznamenávány na škále 0 až 10, kdy 0 představuje „vůbec“ a 10 „rozhodně ano“. Škálu jsem převedla pro lepší práci do procentuálního vyjádření tj. 0-100%. Proměnná důležitost pak nabývala hodnot od 1 – 6, kdy odpovědi znamenaly, jak moc se ztotožňují respondenti s výše zmiňovaným výrokiem. Hodnota 1 vyjadřovala „vůbec ne jako já“ a hodnota 6 „úplně jako já“. Proměnnou důležitost jsem pak rekódovala pro lepší porovnatelnost stejně jako ochotu a odpovědnost na škále 0-100%. Tabulka 6 prezentuje tyto úpravy.

Tabulka 6. Přeškálování proměnných ochota omezit, odpovědnost, důležitost

Škála (v %)	Důležitost	Odpovědnost	Ochota omezit
0 (nejméně)	191	2808	3885
10		1337	3137
20	995	2063	3963
30		2457	4397
40	3279	2492	3731
50		6493	6452
60	8532	5131	4891
70		6615	4477
80	16384	5720	2841
90		1996	844
100 (nejvíce)	11889	2644	997
Celkem	41270	39756	39585

Zdroj: EVS, spojená data

Poslední proměnnou, se kterou pracuji, se nazývá **pohlaví**. Tato binární proměnná nevyžadovala žádný zásah a nabývá hodnotu 0 (muž) a hodnotu 1 (žena).

4 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Po předložení dat a proměnných obsažených v diplomové práci přejdu k analýze dat. Tato kapitola je rozdělená na tři podkapitoly. V rámci první podkapitoly představuji popisné statistiky a výsledky lineární regrese první analyzované otázky směřující k postojům. Druhá podkapitola zahrnuje popisné statistiky a logistické regrese druhé analyzované otázky odkazující se na environmentální hnutí a aktivismus. Třetí podkapitola, vycházející z druhého datasetu, má popisný a doplňující povahu. Analýza založená na první studii se zaměřuje především na životní prostředí v obecné rovině, zatímco v rámci druhé (ESS) zachycuji snahy mladých týkající se změny klimatu. Závislá proměnná v datasetu EVS je měřená dvěma otázkami. První je: „Jste ochotni dát část svého příjmu na ochranu životního prostředí?“ Druhá: „Patříte do environmentální organizace?“

4.1 Ochota přispívat na životní prostředí

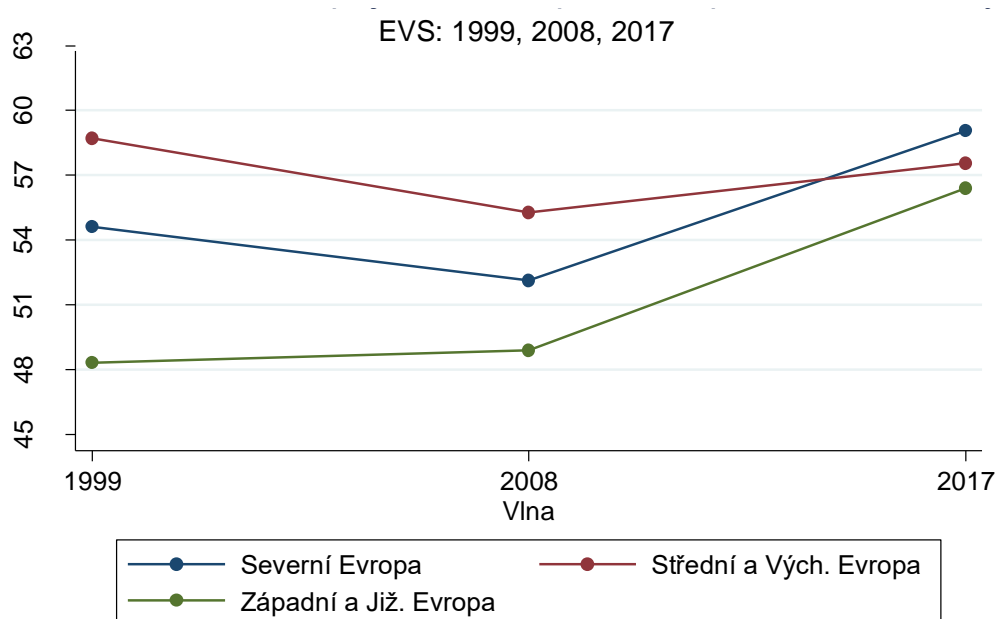
Postoje k životnímu prostředí u mladých zachycuji prostřednictvím otázky ochoty přispívat na životní prostředí. Původně, jak jsem zmiňovala v předchozí části, bylo úmyslem zkoumat postoje, které by byly vyjádřeny prostřednictvím baterie otázek týkající se obecné ochoty dělat něco pro ochranu životního prostředí. Z důvodu nejednotnosti otázek byla vybrána tato.

4.1.1 Popisné statistiky

Na následujících grafech je znázorněno, jak se průměr ochoty přispět na životní prostředí mění v průběhu tří vln. Rostoucí průměr na ose y odpovídá rostoucí ochotě přispět na životní prostředí. Graf 4 prezentuje ochotu dát část příjmů podle země a kohorty. V roce 1999 v porovnání s ostatními zeměmi je průměrná ochota lidí přispět na životní prostředí nejnižší u západních a jižních zemí Evropy (tj. Itálie, Rakousko, Francie,

Velká Británie, Nizozemí, Německo a Švýcarsko). Naopak nejvyšší průměr ochoty je zaznamenán u respondentů žijících v zemích střední a východní Evropy. U nich se průměrná ochota přispívat na životní prostředí v průběhu vln příliš nemění a zůstává až do roku 2017 přibližně na stejné úrovni a to 57%. Největší nárůst od roku 1999 do roku 2017 pak můžeme pozorovat v zemích západní a jižní Evropy a to téměř o 10%. Nejvyšší ochotu přispět mají v roce 2017 lidé ze zemí severní Evropy, což se koresponduje se současnými trendy. Nutno podotknout, že v roce 2017 rozdíly mezi skupinami nejsou tak velké, jako v roce 1999. Obecně tedy můžeme říct, že v průběhu času jsou od roku 2008 do 2017 stoupající tendence v ochotě dát část příjmů na životní prostředí.¹

Graf 4. Ochota dát část příjmů na životní prostředí podle země a vlny (N=89271)

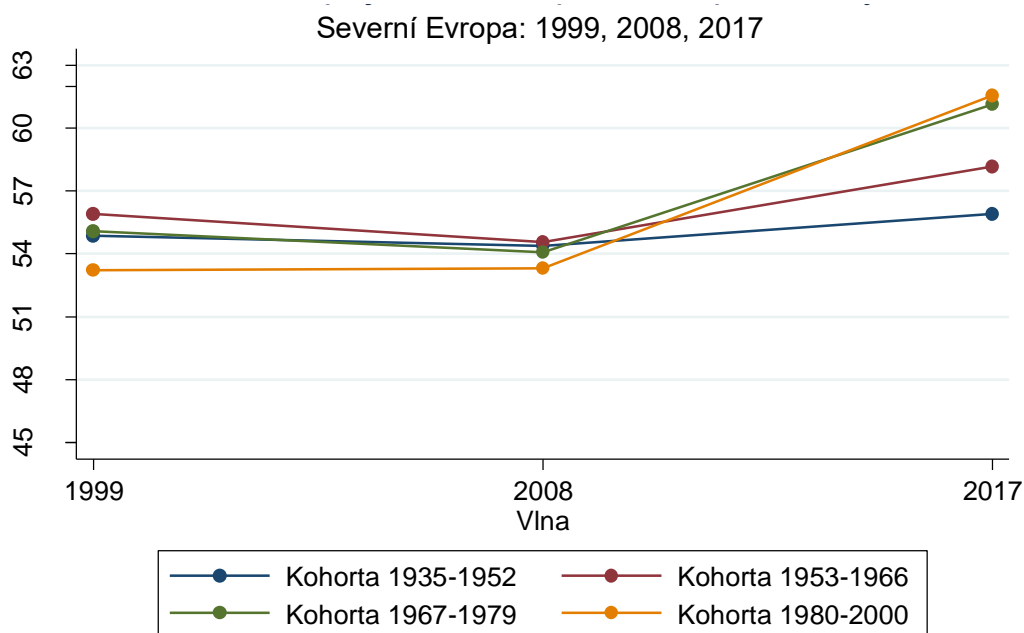
Zdroj: EVS, spojená data

¹ Proč od roku 1999 do roku 2008 nastal pokles v ochotě dát část příjmů na životní prostředí u zemí severní, střední a východní Evropy může být ovlivněno nízkým počtem respondentů narozených roku 1980-2000 ve vlně 1999 (viz tabulka 1).

V následující části představím 6 grafů, které ukazují vývoj proměnné dát část příjmu na životní prostředí podle vlny, kohorty a následně pohlaví. Pro lepší orientaci v grafu - každá linie značí v grafu jednu kohortu, jež jsou také rozděleny podle barvy, viz legenda. Pro porovnatelnost grafů jsem sjednotila škálování na ose y.

Graf 5 znázorňuje vývoj proměnné *Ochoty dát část příjmů na životní prostředí* dle narození kohorty v zemích severní Evropy. Jak jsem již zmiňovala, spadají sem země - Finsko, Estonsko, Dánsko, Island, Švédsko a Litva. U všech skupin respondentů zaznamenáváme stejný trend. Na počátku 90. let byly všechny kohorty na podobné úrovni, co se průměrné ochoty týče. Průměrná ochota 53-55% v tomto roce značí mírně nadprůměrnou ochotu věnovat část svých příjmů ve prospěch životního prostředí. Jak můžeme vidět, do roku 2008 ochota u všech kohort mírně klesala. Hodnoty se nachází stále kolem průměru 51 – 52%. Další vývoj pak naznačuje opačný trend, tedy nárůst v průměrné ochotě u všech kohort. Největší změna nastala u nejmladší kohorty 1980-2000, která se v průběhu šetření dostala z nejnižší míry ochoty na nejvyšší, tudíž nad všechny kohorty. Podobně tomu tak je i u kohorty 1967-1979 a 1953-1966. Po roce 2008 se kohorty přeskupily v opačném sledu. V roce 2017 tedy vidíme, že se průměrná ochota přispívat na životní prostředí úměrně snižuje se stárnoucí kohortou.

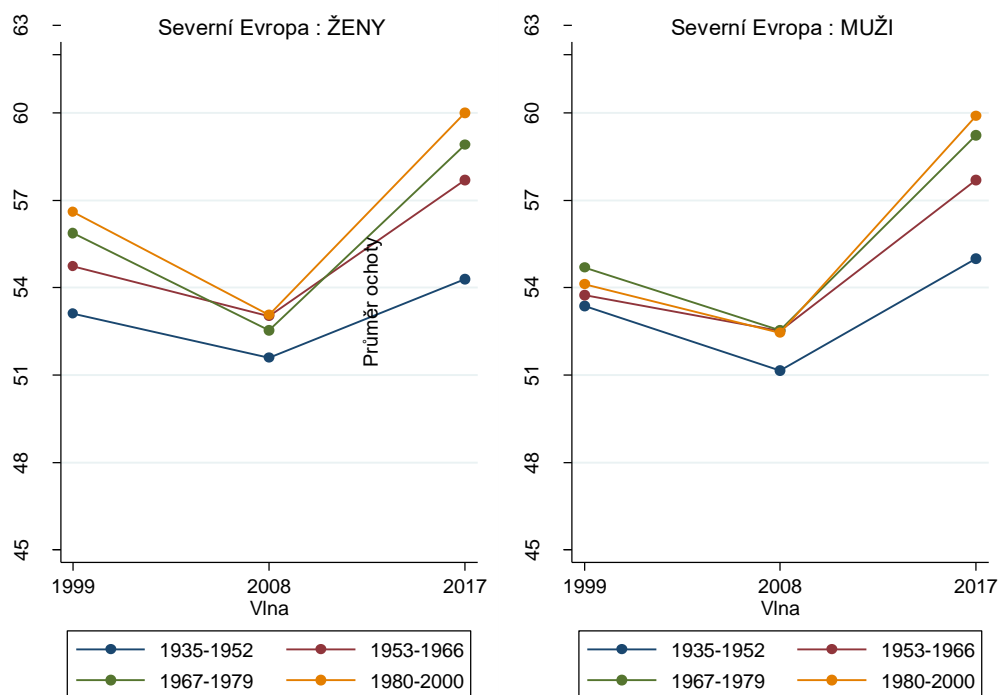
Graf 5. Ochota dát část příjmu na životní prostředí podle vlny a kohorty v Severní Evropě (N=20867)

Zdroj: EVS, spojená data

V grafu 6 můžeme pozorovat změny způsobené o přidání proměnné pohlaví. Levý graf ukazuje rozložení pro ženy, zatímco pravý pro muže. V zemích severní Evropy vykazují ženy oproti mužům v roce 1999 v průměru vyšší ochotu přispívat na životní prostředí ve všech kohortách s výjimkou nejstarší kohorty 1935-1952. Do roku 2008 vidíme klesající tendenci jak u mužů, tak u žen ve všech kohortách. Zatímco ve vlně 2017 vidíme nárůst ochoty ve všech věkových kohortách především u mužů. Rozdíly mezi muži a ženy v ochotě přispívat na životní prostředí v zemích severní Evropy byly očividné především v roce 1999. Do roku 2017 se tyto rozdíly stírají a pohlaví nehraje zásadní roli.

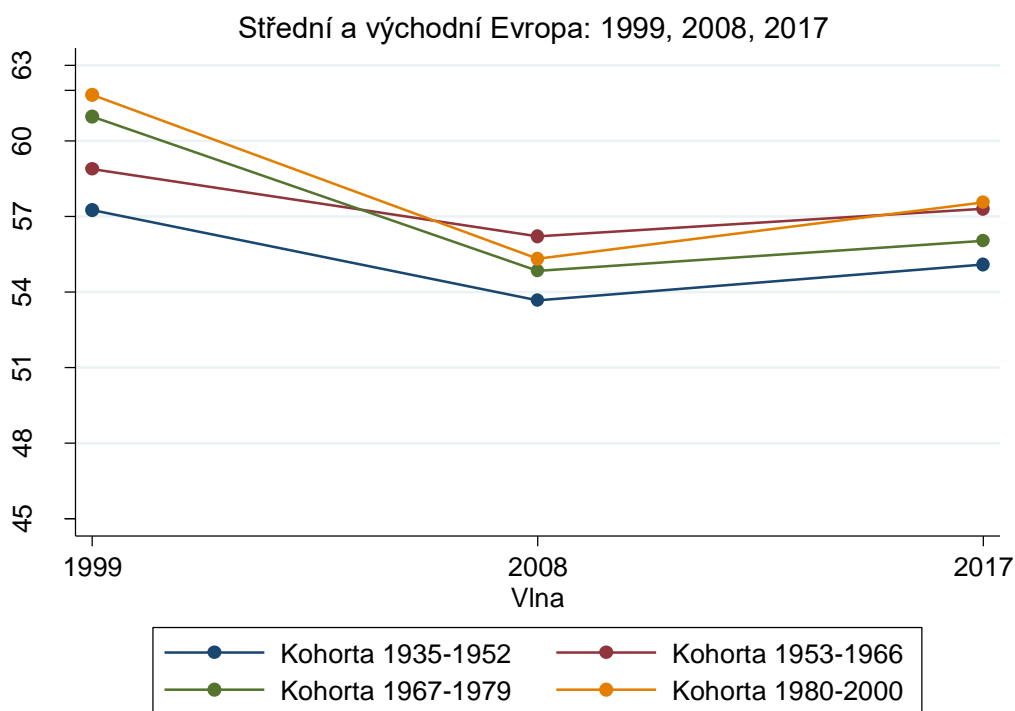
Graf 6. Ochota dát část příjmu na životní prostředí podle vlny, kohorty a pohlaví v Severní Evropě (N=11044; N=9822)

Zdroj: EVS, spojená data

Na grafu 7 jsou znázorněny země střední a východní Evropy. Zde je zajímavé, že v roce 1999 byly všechny věkové kohorty ochotnější dát část příjmů na životní prostředí, než v roce 2017, ačkoliv je rozdíl v poklesu nepatrný. Zaměříme-li se na pořadí jednotlivých kohort, vidíme, že kohorta narozená v roce 1953-1966 se odporuje s tezí „mladší budou ochotnější“ a od roku 1999 snížila ochotu přispívat ze všech kohort nejméně. Nicméně stále platí, že je nejmladší věková kohorta nejochotnější dát část příjmů na životní prostředí.

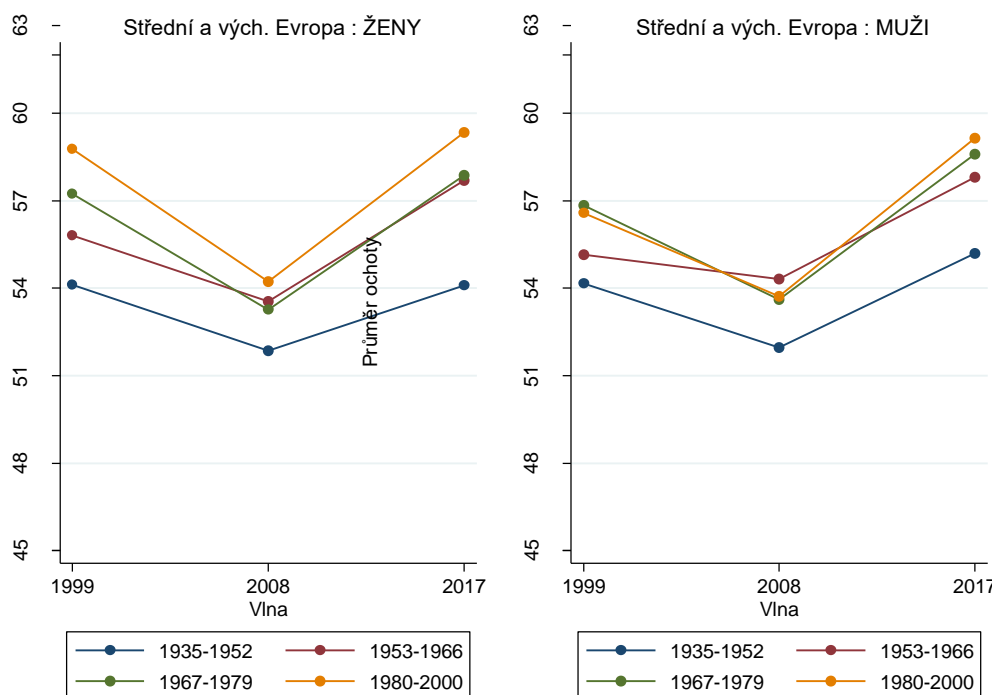
Graf 7. Ochota dát část příjmu na životní prostředí podle vlny a kohorty ve Střední a východní Evropě (N=34697)

Zdroj: EVS, spojená data

Na grafu 8 můžeme vidět opět přidanou proměnnou pohlaví. Rozdíly mezi muži a ženami jsou stejně jako v zemích severní Evropy patrnější do roku 2008 ve prospěch žen. Jinými slovy byly ženy do roku 2008 ochotnější než muži. V roce 2017 pak muži ve všech kohortách zvýšili svoji ochotu přispívat na životní prostředí. V nejmladší kohortě 1980-2000 jsou ženy ochotnější než muži v průběhu všech tří šetření.

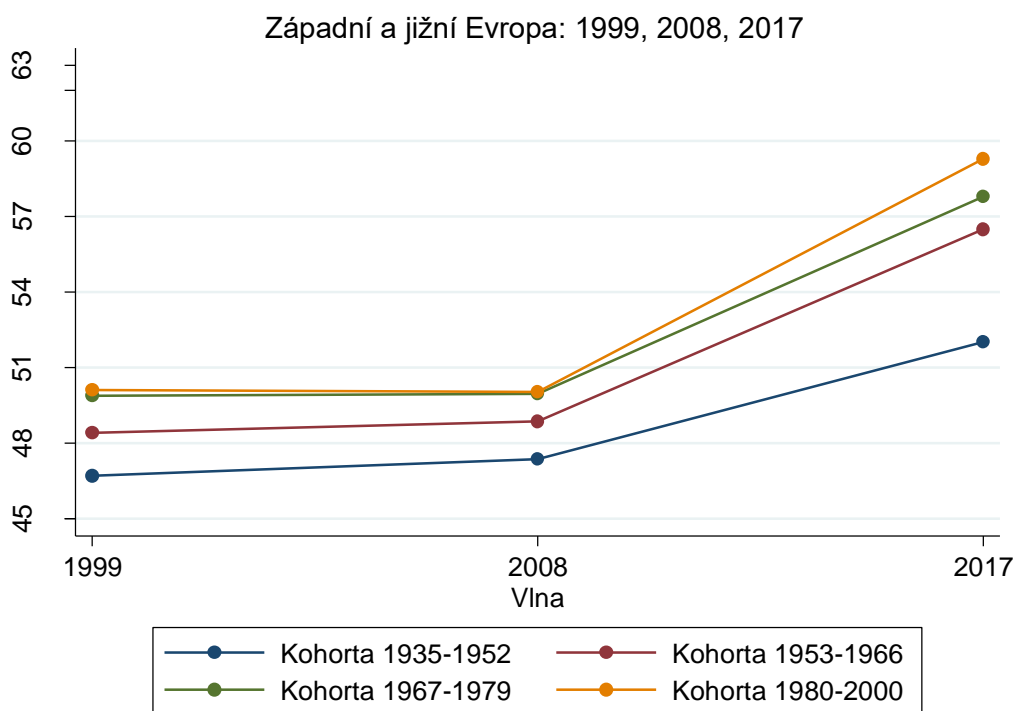
Graf 8. Ochota dát část příjmu na životní prostředí podle vlny, kohorty a pohlaví ve Střední a východní Evropě (N=19419; N=15278)

Zdroj: EVS, spojená data

V západní a jižní Evropě (graf 9) je trend v ochotě přispívat rostoucí u všech kohort, přičemž nejmladší kohorta je nejvíce ochotná ve všech letech šetření, naopak nejstarší v porovnání s ostatními nejméně. V této skupině zemí se naplňuje teze „mladší budou ochotnější“. I v tomto skupině platí, že nejmladší kohorta narozená v letech 1980-2000 je nejvíce ochotná přispívat na životní prostředí.

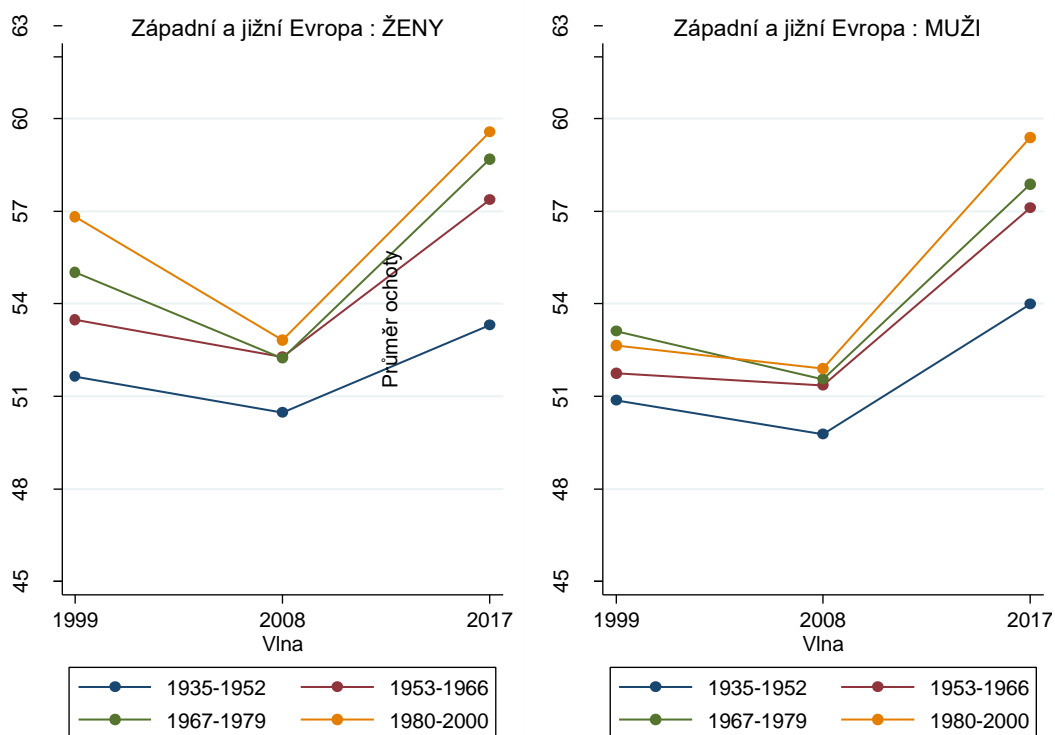
Graf 9. Ochota dát část příjmu na životní prostředí podle vlny a kohorty v západní a jižní Evropě (N=33707)

Zdroj: EVS, spojená data

V předchozích skupinách zemí bylo zřejmé, že ženy byly ochotnější investovat do životního prostředí především v letech od 1999 do 2008. V západní a jižní Evropě (graf 10) je tomu podobně. Ženy v roce 1999 byly v průměru ochotnější než muži, do roku 2017 rozdíly téměř vymizely.

Graf 10. Ochota dát část příjmu na životní prostředí podle vlny, kohorty a pohlaví v západní a jižní Evropě (N=17811; N=15895)

Zdroj: EVS, spojená data

Obecně lze tedy říci, že první hypotéza: Lidé z mladší generace budou ochotněji dávat část svých příjmů na životní prostředí, než lidé ze starší se na základě popisných statistik nevyloučila. Vidíme, že ve všech skupinách zemí má v roce 2017 nejmladší kohorta v porovnání s ostatními kohortami vyšší průměr ochoty přispět na životní prostředí. Zatímco nejstarší kohorta narozená v rozmezí 1935 až 1952 nejnižší. To se podporuje s teorií postmaterialismu od sociologa Ronalda Ingleharta a s aktuálními rostoucími snahy ochraňovat životní prostředí u mladých.

Z hlediska času sledávám větší rozdíly u mužů a žen v průměrné ochotě přispět na životní prostředí především v letech 1999 a 2008. V roce 2017 se rozdíl téměř setřel a to napříč všech skupin zemí. Jinými slovy byl rozdíl v průměrné ochotě mezi muži a ženami daleko větší ve prospěch žen

v šetření 1999 a 2008, než v roce 2017. Efekt pohlaví na ochotu přispívat bude společně s dalšími proměnnými ověřen v lineární regresi.

4.1.2 Regresní analýza

Pro analýzu jsem zvolila lineární regresi, protože je vysvětlovaná proměnná „ochota přispět na životní prostředí“ spojitá. Za použití regresní analýzy můžeme zkoumat vzájemný vztah všech proměnných zároveň a vyčíslit jejich relativní vliv na závislou proměnnou ochota přispět na životní prostředí. V popisných grafech jsem zohlednila skupiny zemí, kalendářní rok a kohortu, v regresní analýze jsem vybrala pouze skupiny zemí a kohortu, protože všechny tři proměnné najednou modelovat nelze.

V tabulce 7 jsou prezentovány statistiky vhodnosti jednotlivých testovaných modelů. Model A je základní model, který testuje efekt skupin zemí a efekt narození kohorty. Model B pak testuje přidání interakčního efektu mezi dvě nezávislé proměnné z modelu A. Model C je tvořen z modelu A, a je doplněn o všechny nezávislé proměnné. Model D testuje interakční efekt mezi *Skupinami zemí a Narození kohorty*. Modely bylo nutno porovnávat na stejné velikosti souboru. Nejvíce pozorování jsem odstranila u proměnné příjem (N = 9338) z důvodu chybějících hodnot. Pro hodně respondentů mohl být tento údaj citlivý, a proto jej neuvedli. Na druhou stranu mi přišlo důležité tuto proměnnou do modelu zařadit vzhledem k povaze závislé proměnné („Byli byste ochotni dát část příjmu na životní prostředí“). U vzdělání pak neuvedlo informaci 414 respondentů a u pohlaví 2. Celkem jsem tedy vyřadila 9754 respondentů.

Všechny modely vyšly statisticky významné. Srovnání modelu B a A vyšlo ve prospěch interakčního efektu, jak můžeme vidět na statistice AIC. U srovnání modelů C a D vypovídá srovnání AIC statistik rovněž ve prospěch přidání interakce.

Tabulka 7. Statistiky vhodnosti odhadnutých regresních modelů a testy pro srovnání modelů k otázce ochota dát část příjmů na životní prostředí. (N = 80575).

Označení a popis modelů	Testové statistiky	
	p	AIC
A: Skupina zemí, narození kohorty	<0,001	771896,9
B: Interakce: Skupina zemí * narození kohorty	<0,001	771826,7
C: A + Pohlaví, Vzdělání, Příjem	<0,001	769852,3
D: B + Pohlaví, Vzdělání, Příjem	<0,001	769739,2
Kontrasty:		
B - A	<0,001	-70,2
D - C	<0,001	-113,1

Poznámka: Závislá proměnná prezentuje ochotu přispět na životní prostředí a je vyjádřená v %. Zdroj: EVS spojená data.

Preferuji tedy vzhledem k informačnímu kritériu model B a D. Tyto dva modely jsou lepší než modely bez interakce, v následující tabulce 8 odhadnutých parametrů regresních modelů můžeme vidět hlavní, interakční koeficienty a standartní chyby. Dále tabulka 8 prezentuje parametry testovaných dvou lineárních regresních modelů a zahrnuje jak hlavní efekty, tak interakce.

Model B testuje vliv kategorizované proměnné skupina zemí a narození kohorty. Hodnoty koeficientů jsou statisticky významné a potvrzují rozdíly z popisných grafů, které byly zajímavé i po věcné stránce. Lidé narození v rozmezí 1935-1952 a žijící v zemích západní a jižní Evropy vykazují průměrnou ochotu přispívat 49,4%. Trend v kohortách se liší v každé skupině zemí a zároveň se ochota přispívat na životní prostředí zvyšuje se zvyšujícím se rokem narození kohorty. Respondenti v referenční skupině, tj. západní a jižní Evropa mají vzestupný trend v ochotě. V referenční skupině je rozdíl mezi první a druhou kohortou o 3 procentuální body směrem k větší ochotě. Kohorta narozená v roce 1967-1979 má o 4,3% bodu větší ochotu přispívat než kohorta nejstarší narozená v roce

1935-1952. Nejmladší kohorta narozená v rozmezí 1980-2000 má pak přibližně o 7,8% bodu větší ochotu než nejstarší. Ochota investovat do životního prostředí se tedy snižuje se stárnoucí kohortou v referenčním uskupení.

Interakční koeficienty nám říkají, jak moc se liší rozdíl mezi kohortami v jiných skupinách oproti hlavnímu efektu narození kohorty. Podle P hodnoty jsou navíc všechny účinky interakce statisticky významné, vyjma interakce kohorty 1953-1966 ve střední a východní Evropě. Všechny interakční koeficienty jsou negativní, to znamená, že k největšímu posunu mezi kohortami došlo v zemích západní a jižní Evropy. V dalších dvou skupinách jsou rozdíly menší, protože jsou interakční koeficienty záporné.

Do modelu D jsem zahrnula další kontrolní nezávisle proměnné pohlaví, vzdělání a příjem. Můžeme vidět, že po přidání všech kontrolních proměnných se rozdíly, které byly v referenční skupině zemí, snížily. Hlavní efekt narození kohorty už není odstupňovaný a nejmladší kohorta se podobá nejstarší. Nemladší kohorta je nejméně ochotná. Podrobněji jsou koeficienty představeny a popsány v grafu 11.

Proměnná pohlaví ukazuje, že existuje statistická evidence o rozdílu v průměrné ochotě přispívat, nicméně koeficient je velmi malý. Ženy jsou tedy o 0,665% bodu ochotnější než muži. Tyto nepatrné rozdíly byly viditelné rovněž v popisné části. Koeficienty u nezávisle proměnné vzdělání jednoznačně ukazují, že lidé s vyšším vzděláním jsou o 9,7% bodu ochotnější přispět na životní prostředí, než lidé s nízkým vzděláním. U kategorie studujících je koeficient ještě větší. O 12,2% bodu jsou studenti ochotnější dát část příjmu na životní prostředí, než nejméně vzdělaní. Kategorie student částečně pobírá variabilitu spojenou s mladými kohortami. To podporuje hypotézu číslo 3: *Vzdělanější lidé vykazují větší ochotu podílet se na ochraně životního prostředí než lidé méně vzdělaní.*

Tabulka 8. Odhadnuté parametry regresních modelů závislosti ochoty přispět na životní prostředí na skupinu zemí a narození kohorty. Nestandardizované koeficienty, (standartní chyby).

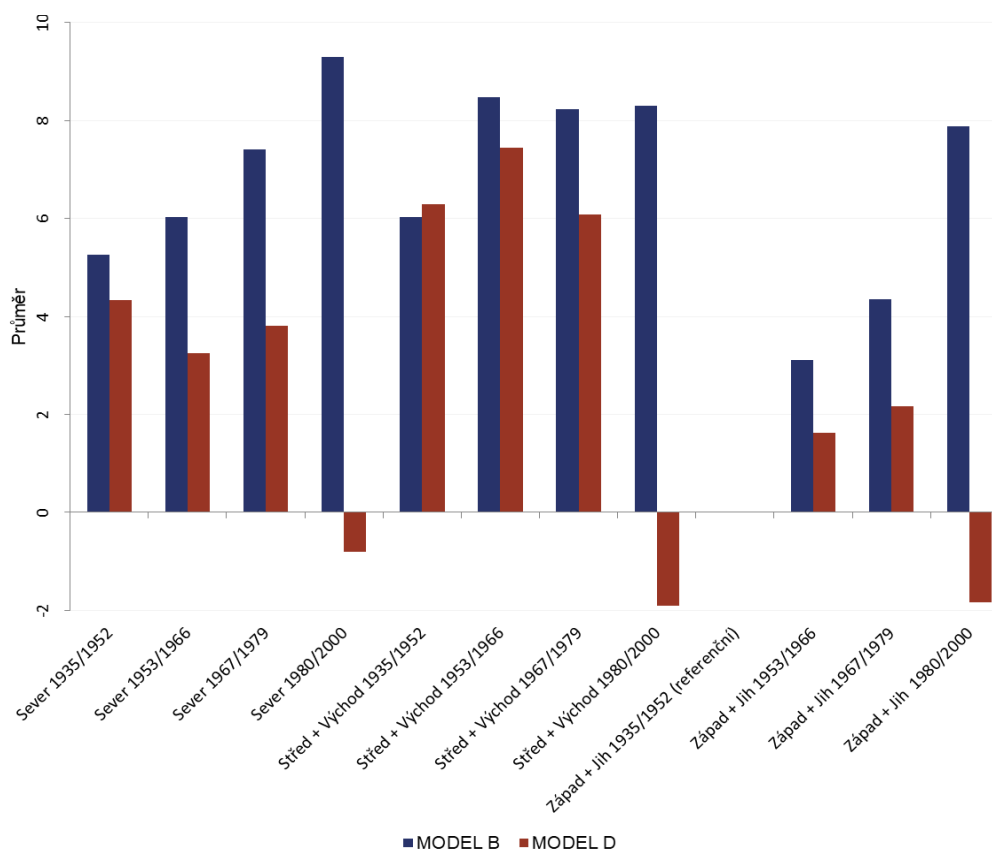
Vysvětlující proměnné		Model B	Model D
Skupina zemí (kat.)	Severní Evropa	5,502*** (0,475)	4,283*** (0,493)
	Střední a Východní Evropa	6,427*** (0,417)	6,287*** (0,438)
	Západní a jižní Evropa (ref)	1	1
Narození kohorty (kat.)	1935 - 1952 (ref)	1	1
	1953 - 1966	3,108*** (0,447)	1,622*** (0,445)
	1967 - 1979	4,334*** (0,465)	2,175*** (0,465)
	1980 - 2000	7,845*** (0,506)	-1,841n.s. (1,141)
Pohlaví (muž = 0, žena = 1)			0,665** (0,204)
	Nižší (ref)		1
Vzdělání (kat.)	Střední		2,232*** (0,272)
	Vyšší		9,749*** (0,305)
	Student		12,255*** (1,046)
	Nižší (ref)		1
Příjem (kat.)	Střední		2,604*** (0,256)
	Vyšší		4,259*** (0,270)
Interakce: Skupině zemí (kat.) * Narození kohorty (kat.)	Severní * 1953 - 1966	-2,338** (0,708)	-2,727*** (0,700)
	Severní * 1967 - 1979	-2,205** (0,707)	-2,631*** (0,732)
	Severní * 1980 - 2000	-3,853*** (0,801)	-3,864*** (0,793)
	Střed a východ * 1953 - 1966	-0,659n.s. (0,623)	-0,458n.s. (0,615)
	Střed a východ * 1967 - 1979	-2,152*** (0,615)	-2,346*** (0,644)
	Střed a východ * 1980 - 2000	-5,595*** (0,702)	-6,648*** (0,696)
Konstanta		49,430*** (0,316)	44,225*** (0,379)
N		80575	80575

Pozn. n.s. $p \geq 0,1$; * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Zdroj: European Value Study - spojená data.

V grafu 11 můžeme vidět porovnání interakčních regresních koeficientů u modelů B a D. Pro získání těchto koeficientů jsem z modelu B i D odstranila hlavní efekty a zanechala jen interakce mezi skupinou zemí a narození kohorty. Koeficienty po přidání pohlaví, vzdělání a příjmu výrazně klesly. Nejzřetelnější rozdíly vidíme u nejmladší kohorty ve všech skupinách zemí, kde koeficienty dosahují záporných hodnot. Srovnáváme tedy nevzdělané lidi z nejstarší kohorty a nevzdělané lidi z nemladší kohorty. Můžeme říci, že ochota darovat příjem na životní prostředí je u mladších kohort větší, ale jen u té části kohorty, která je vzdělaná. Jinými slovy je málo vzdělaný člověk z nejstarší kohorty ochotnější než málo vzdělaný člověk z nejmladší kohorty. Mladí vzdělaní lidé chtějí dávat více příjmu na ekologii. Nutno podotknout, že to neplatí paušálně, ale úzce to souvisí se vzdělanostní expanzí v evropských zemích.

Graf 11. Porovnání regresních koeficientů modelů B a D

Zdroj: EVS, spojená data

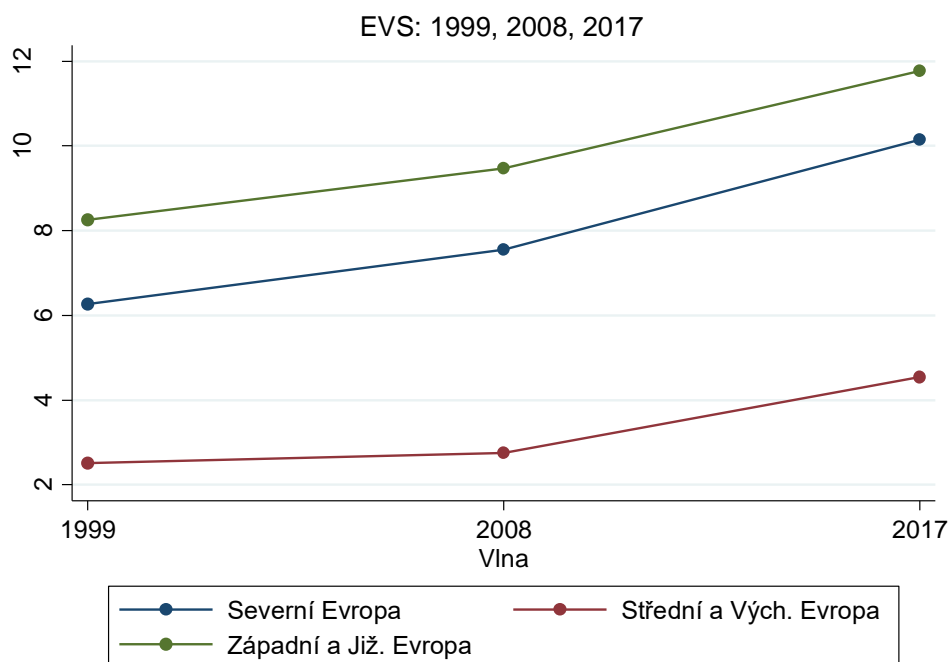
4.2 Účast v environmentální organizaci

V předchozí kapitole jsme zjistili to, že mladší jsou ochotnější přispívat na životní prostředí ve všech zemích. Účast v environmentálních organizacích, které jsou založeny na kolektivní akci, je jedním z ukazatelů podpory ochrany životního prostředí. V současnosti se více mladých zapojují do environmentálních organizací. V této analýze zachycuji to, zda jsou mladí lidé opravdu těmi, kteří se účastní v environmentálních organizacích a co tento trend případně ovlivňuje.

4.2.1 Popisné statistiky

V každé zemi fungují specifické environmentální organizace a spolky, které se zasazují o ochranu životního prostředí nejen v rámci jejich země, ale také po celém světě. Míra zapojení v jednotlivých skupinách zemí, jak vidíme na grafu 12, odpovídá Císařovo typologii environmentálních hnutí. Země střední a východní Evropy vykazují nízkou míru participaci jednotlivců, tzv. transakční aktivismus. Na rozdíl u zemí západní Evropy je typický tzv. participační aktivismus, který je schopen mobilizovat větší masovou podporu a spolupracuje mezi jednotlivými organizacemi [Císař 2008: 11]. Důvodem neparticipačního aktivismu ve východní a střední Evropě může být dáno komunistickou minulostí těchto zemí. Totalitní režimy v lidech zanechaly odpor ke kolektivismu, a proto ve společnostech často přetrvávají pasivní vzorce chování, nedůvěra a nedostatek občanské autonomie.

Graf 12. Účast v environmentální organizaci podle země a vlny (N=90691)

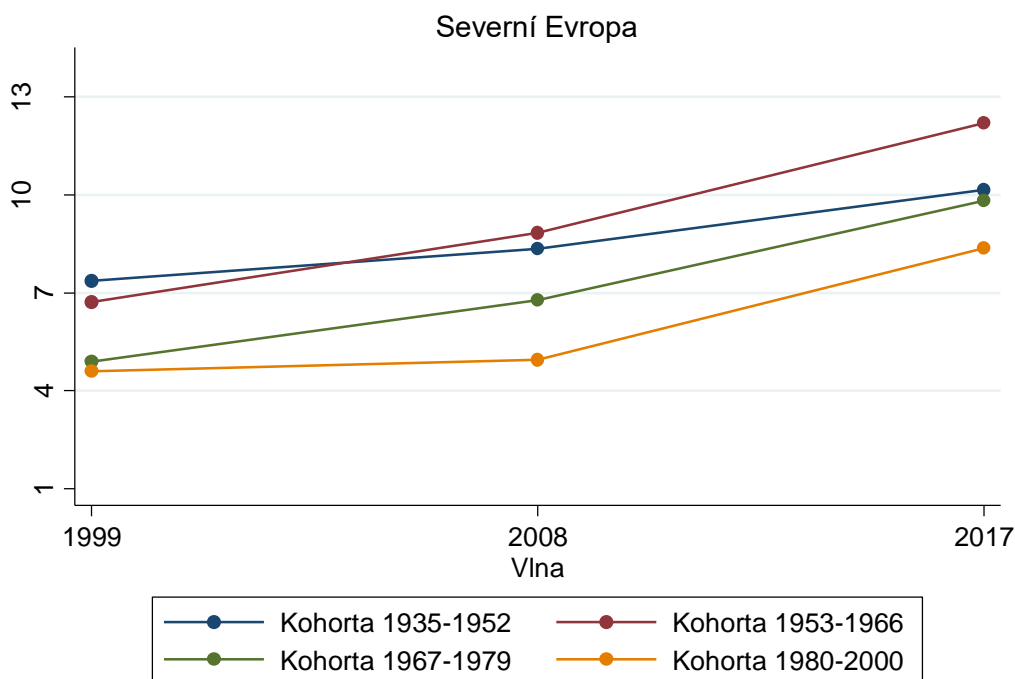
Zdroj: EVS, spojená data

V následující části popíšu, v jaké míře se lidé do takových organizací zapojují podle roku šetření, skupiny zemí a kohorty. Pro lepší orientaci v grafech osa y popisuje procentuální zastoupení Evropanů v environmentálních organizacích, osa x pak rok šetření. Spojité čáry pak vyjadřují jednotlivé kohorty, stejně jako tomu bylo v předchozích popisných statistikách. Všechny grafy jsou zobrazeny na stejné škále pro lepší přehlednost.

V severní Evropě (graf 13) vidíme v průběhu času od roku 1999 do 2017 stoupající tendence u všech kohort. V roce 1999 potvrdilo účast v environmentálních organizacích přibližně 4–7% respondentů, zatímco v roce 2017 je to v rozmezí 8–13%. Je zajímavé, že u nejmladší kohorty je účast v celém sledovaném období nejmenší. Mladí lidé se v Severní Evropě tedy zapojují nejméně, ale zároveň si u nich můžeme povšimnout i

největšího nárůstu od roku 2008 do roku 2017. Naopak u nejstarších kohort 1935-1952 a 1953-1966 sledujeme zapojení největší.

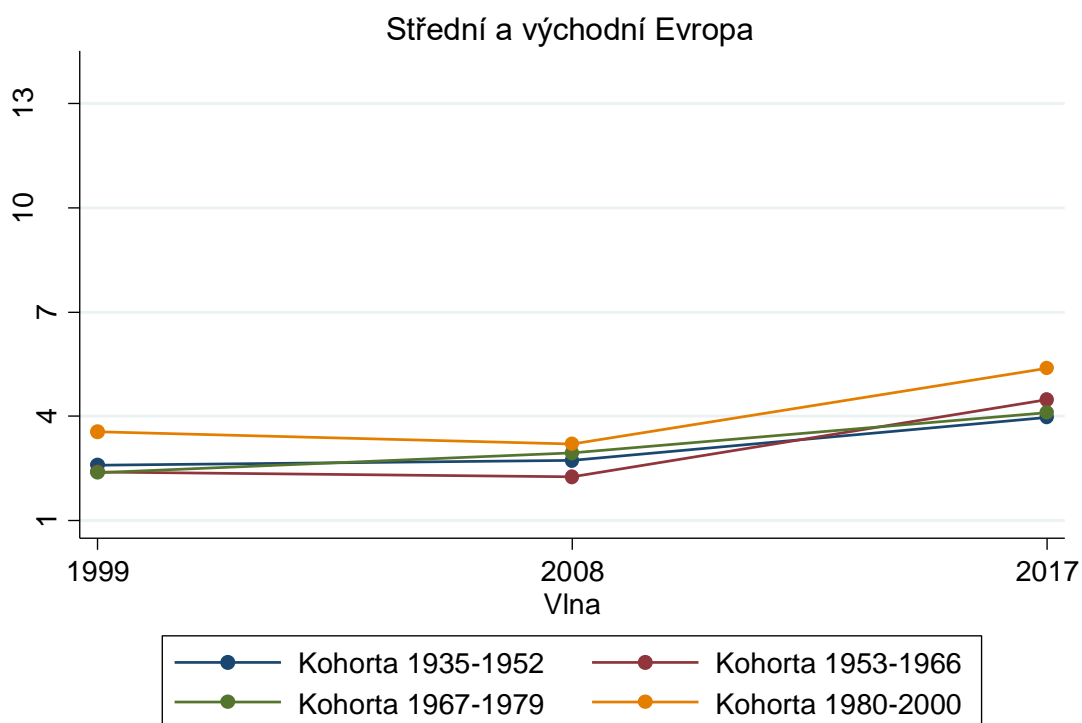
Graf 13. Účast v environmentální organizaci podle vlny a kohorty v zemích Severní Evropy (N=21481)

Zdroj: EVS, spojená data

Ve střední a východní Evropě je míra individuální participace jednotlivců poměrně nízká, což můžeme vidět na grafu 14. Lidé v těchto zemích vykazují v porovnání s ostatními, nejmenší účast. V roce 1999 se účast pohybovala mezi 2–4%, v průběhu času účast stoupla pouze o 4%. Samotné rozdíly mezi kohortami jsou rovněž velmi malé. Do environmentálních organizací se v této skupině zemí nejvíce zapojují mladí lidé narození v rozmezí 1980-2000, což je v souladu s naším očekáváním.

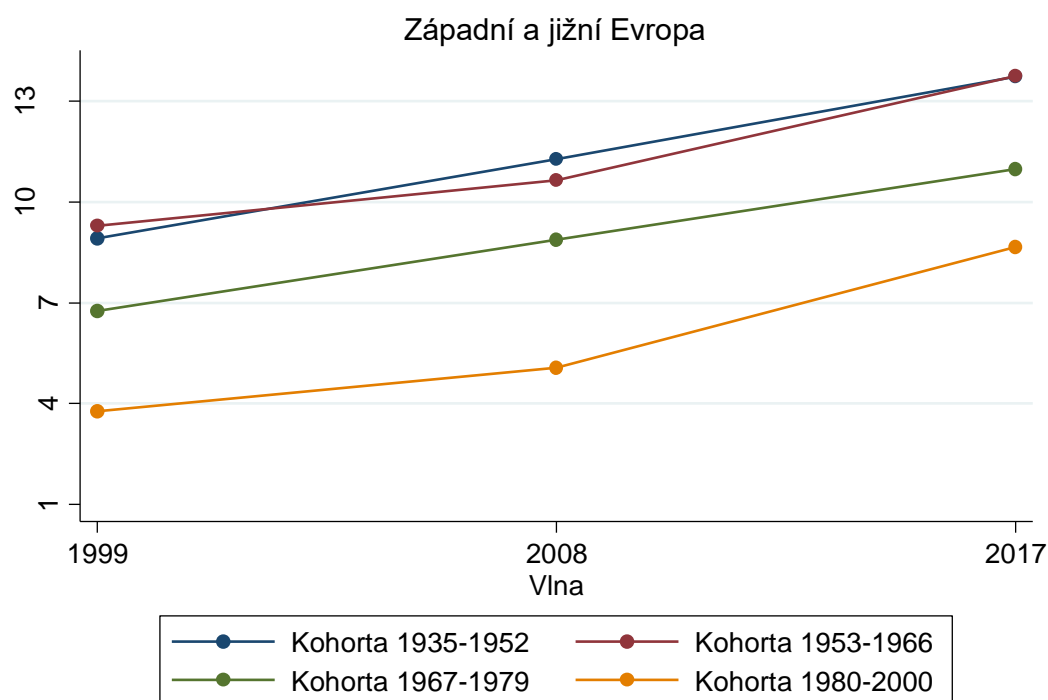
Graf 14. Účast v environmentální organizaci podle vlny a kohorty v zemích střední a východní Evropy (N=35688)

Zdroj: EVS, spojená data

Trendy v účasti v zemích západní a jižní Evropy (graf 15) se výrazně podobají zemím severní Evropy. Ve všech kohortách mezi lety 1999 a 2017 narůstá počet lidí, kteří se hlásí k organizaci. Rozdíly v účasti jsou zde ovšem mezi kohortami větší. Nejstarší kohorty 1935-1952 a 1953-1966 jsou si poměrně podobné a vykazují vysokou účast od 9% v roce 1999 do 14% v roce 2017. Nejmenší účast pak můžeme pozorovat v nejmladší kohortě. K organizaci se hlásilo pouze 4% mladých v roce 1999, v roce 2017 pak 8,5%.

Graf 15. Účast v environmentální organizaci podle vlny a kohorty v zemích západní a jižní Evropy (N=33522)

Zdroj: EVS, spojená data

Na základě popisných statistik můžeme obecně konstatovat, že účast v environmentálních organizacích roste v čase ve všech skupinách zemí a je to věcně významné. Existují zde však odlišnosti mezi kohortami v jednotlivých skupinách zemí, které zachytím v následující logistické regresi.

4.2.2 Logistická regrese

K vyjádření závislosti proměnných na tom, zda člověk je či není členem organizace, jsem využila logistickou regresi. Tabulka 9 zobrazuje Akaiikovo informační kritérium vhodnosti modelů logistické regrese. Všechny modely vyšly statisticky významné. Zprvu byly srovnány modely bez kontrolních proměnných. Bez kontrolních proměnných je vhodnější model s interakcí. Stejně tak model s kontrolními proměnnými vychází lépe s interakcí. Dle AIC statistiky tedy můžeme vidět, že lepší jsou pro nás

modely s interakcemi, tedy model B a D. V tabulce 10 jsem podobně jako u předchozí otázky představila čtyři modely - dva modely bez interakcí a dva s interakcemi. Modely s interakcemi vyšly na základě Akaikeho informačního kritéria jako vhodnější. V následující části představím interpretace koeficientů těchto modelů. Všechny koeficienty jsou vyjádřeny jako poměry šancí.

Tabulka 9. Statistiky vhodnosti odhadnutých regresních modelů a testy pro srovnání modelů k otázce patříte do environmentální organizace. (N = 81052).

Označení a popis modelů	Testové statistiky	
	p	AIC
A: Skupina zemí, narození kohorty	<0.001	40739,48
B: Interakce: Skupina zemí * narození kohorty	<0.001	40657,83
C: A + Pohlaví, Vzdělání, Příjem	<0.001	39861,55
D: B + Pohlaví, Vzdělání, Příjem	<0.001	39786,89
Kontrasty:		
B - A	<0.001	-81,65
D - C	<0.001	-74,66

Poznámka: Závislá proměnná organizace je binární.

Zdroj: EVS spojená data

Model B prezentuje vliv nezávislé proměnné skupina zemí a narození kohorty na závislou proměnnou organizace. Pokud se nejdříve zaměříme na koeficienty u skupiny zemí, vidíme, že lidé ze zemí severní Evropy mají 71% šanci vstoupit do environmentálních organizací, než lidé ze zemí západní a jižní Evropy. Pouze 22% šanci na to vstoupit do environmentálních

organizací pak sledujeme v zemích střední a východní Evropy. V porovnání s první analyzovanou otázkou vidíme velký rozdíl především u zemí střední a východní Evropy. Vysvětlením tohoto rozdílu může být politická historie zemí, jak již bylo zmíněno v popisné statistice (graf 14). Většina zemí (Bulharsko, Bělorusko, Chorvatsko, Česká republika, Rusko, Slovensko, Slovinsko, Maďarsko a Polsko) zažila komunismus, který způsobil to, že lidé pocítují odpor ke sdružování a nemají již takovou důvěru v kolektivní akci.

Poměry šancí vstupu do environmentální organizace v referenční skupině (země západní a jižní Evropy) v jednotlivých kohortách jsou zřejmé. Nejvyšší šanci na to, být členem environmentálních organizací má nejstarší kohorta. Stejnou šanci pak má druhá kohorta, ale koeficient není statisticky významný. Nejnižší šance jsou u nejmladší kohorty narozené v rozmezí 1980-2000, mají o 40% nižší šanci na to být členem environmentální organizace. Nyní bych se v rámci modelu B zaměřila na popis interakce mezi proměnnými skupině zemí a narození kohorty. Hodnoty této interakce popisují, jaký má vzájemné působení nezávisle proměnných *skupina zemí* a jednotlivých kategorií *narození kohorty* vliv na pravděpodobnost vstupu do environmentální organizace. Referenční kategoriemi jsou nejstarší kohorta (1935-1952) a země západní a jižní Evropy. Koeficienty druhé a třetí kohorty v severní Evropě nejsou statisticky významné. Ve čtvrté - nejmladší kohortě v severovýchodních zemích interakční koeficient již dosahuje statistické významnosti a říká nám, že tito respondenti mají o 22% nižší šanci, že vstoupí do environmentálních organizací oproti nejstarší kohortě v zemích západní a jižní Evropy. Nejmladší kohorta ve střední a východní Evropě má pak naopak o 48% vyšší šanci vstoupit do environmentální organizace než nejstarší kohorta v západní a jižní Evropě. Podrobnější a přehlednější popis naleznete v grafu 16.

V modelu D vidíme přidané nezávisle proměnné pohlaví, vzdělání a příjem. P hodnota u pohlaví je statisticky významná a na základě koeficientu mají ženy o 20% větší šanci se stát členy environmentální organizace než muži.

Efekt vzdělání je také statisticky významný. Respondenti, kteří dosáhli středního vzdělání, mají o 31% vyšší šanci, že budou v nějaké organizaci než ti, co dosáhli nejnižšího vzdělání. Je zde očividné, že se zvyšujícím se vzděláním roste šance na účast v environmentálních organizacích oproti referenční kategorii (=nejnižší vzdělání). Zajímavá je zde kategorie studentů, u kterých je koeficient nižší než u vysokoškolsky vzdělaných. Studenti, mají tedy menší pravděpodobnost na to, stát se členy environmentálních organizací než respondenti s ukončeným vysokoškolským vzděláním, což se rozporuje se současnými tendencemi, kdy jsou mladí lidé hlavními iniciátory v těchto organizacích.

Proměnná příjem nabývá statisticky významnosti a můžeme říci, že pravděpodobnost vstupu do environmentálních organizací se zvyšuje s rostoucím příjmem.

Tabulka 10. Odhadnuté parametry logistických regresních modelů závislosti otázky „patříte do environmentální organizace“ na skupině zemí a narození kohorty. Nestandardizované koeficienty, (standartní chyby)

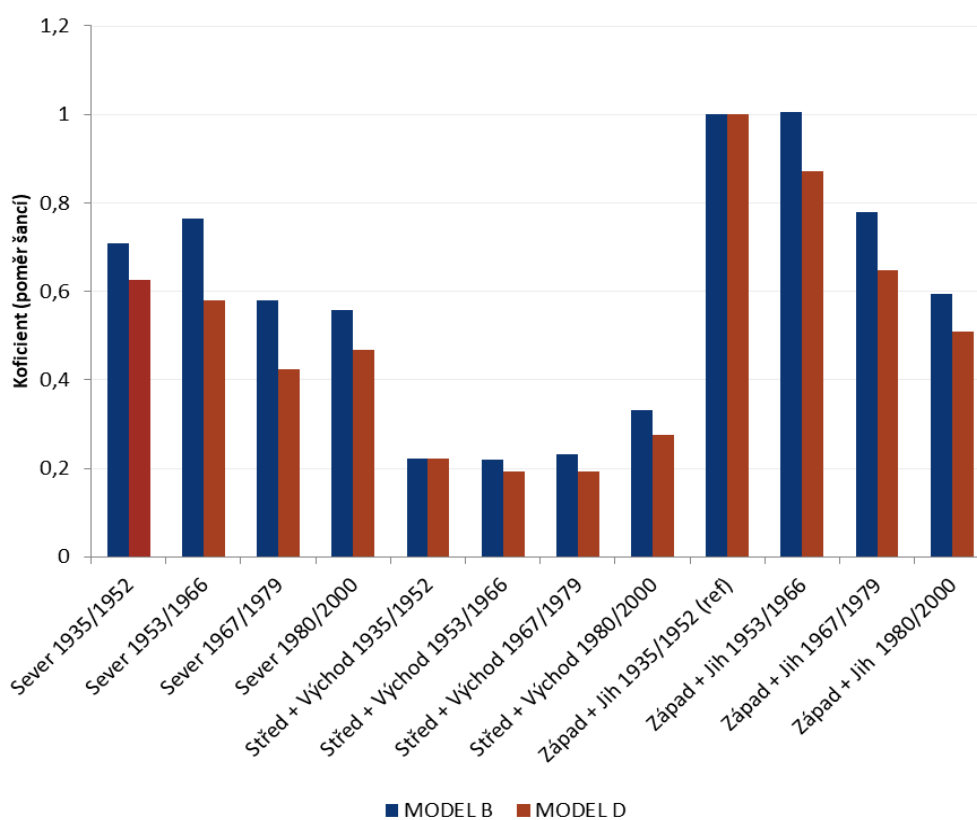
Vysvětlující proměnné		Model B	Model D
Skupina zemí (kat.)	Severní Evropa	0,709*** (0,400)	0,625*** (0,036)
	Střední a východní Evropa	0,223*** (0,015)	0,220*** (0,015)
	Západní a jižní Evropa (ref)	1	1
Narození kohorty (kat.)	1935 - 1952 (ref)	1	1
	1953 - 1966	1,004n.s. (0,047)	0,871** (0,042)
	1967 - 1979	0,779*** (0,040)	0,647*** (0,035)
	1980 - 2000	0,595*** (0,036)	0,510*** (0,082)
Pohlaví (muž = 0, žena = 1)			1,198*** (0,033)
Vzdělání (kat.)	Nižší (ref)		1
	Střední		1,314*** (0,058)
	Vyšší		2,637*** (0,116)
	Student		1,640** (0,248)
Příjem (kat.)	Nižší (ref)		1
	Střední		1,236*** (0,046)
	Vyšší		1,336*** (0,050)
Interakce: Skupina zemí * narození kohorty	Severní * 1953 - 1966	1,074n.s. (0,085)	1,064n.s. (0,086)
	Severní * 1967 - 1979	1,050n.s. (0,092)	1,048n.s. (0,094)
	Severní * 1980 - 2000	1,324** (0,133)	1,468*** (0,149)
	Střed a východ * 1953 - 1966	0,981n.s. (0,096)	1,004n.s. (0,099)
	Střed a východ * 1967-1979	1,345** (0,138)	1,347** (0,139)
	Střed a východ * 1980 - 2000	2,495*** (0,267)	2,438*** (0,262)
Konstanta		0,140 *** (0,005)	0,076 *** (0,003)
N		81052	81052

Pozn. n.s. $p \geq 0.1$; * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$.

Zdroj: EVS, spojená data.

V následujícím grafu 16 jsem podobně jako u předchozí analyzované otázky zobrazila pro lepší představu a vysvětlení koeficienty poměru šancí. Nejvyšší šanci být v environmentálních organizacích mají lidé z referenční skupiny. Je tedy zřejmé, že se zvyšujícím se rokem narození kohorty se snižuje pravděpodobnost vstupu do environmentálních organizací ve všech skupinách zemí kromě zemí východní a střední Evropy. Tento výsledek je překvapivý a zamítá tak hypotézu číslo 3 „Mladí lidé budou vykazovat větší zapojení v environmentálních organizacích než lidé ze starších generací.“ Na západě/jihu a severu, kde má občanská společnost delší tradici, zájem u mladších kohort očividně klesá. Podíváme-li se na koeficienty u modelu D (červené sloupce), je zřejmé, že koeficienty se snížili o nepatrnou část. Vzdělání a příjem vysvětlují jen malou část. Důležitější než příjem a vzdělání je tedy kohorta.

Graf 16. Porovnání koeficientů logistické regrese u modelů B a D

Zdroj: EVS, spojená data

4.3 Ochota omezovat spotřebu energie

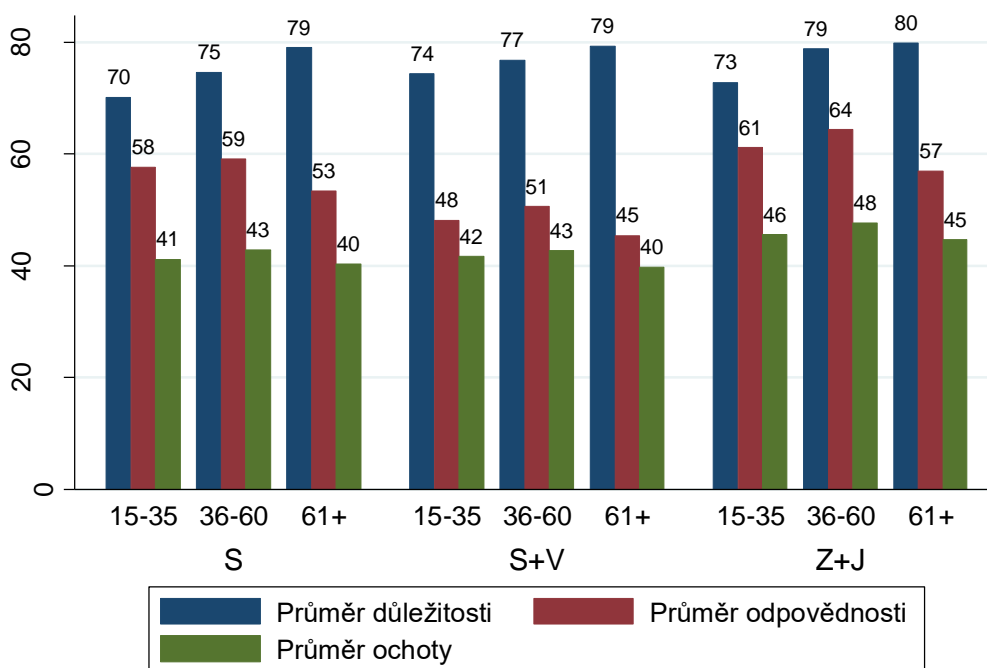
V následující části se zabývám tématem klimatické změny. Tyto popisné statistiky slouží jako doplnění první části. Stejně jako jsem v první části EVS analyzovala otázku ochoty přispívat na životní prostředí, jsem z datasetu ESS vybrala otázku zaměřující se na ochotu omezovat energii. Využila jsem další dostupné proměnné: země, věk, důležitost, odpovědnost (viz kapitola 3.4.1 Popis proměnných) Protože byl modul změna klimatu zahrnut jen v jedné vlně, nebudu zde provádět vývoj proměnné z hlediska času, jako tomu bylo v EVS.

V posledních desetiletích vzrostla veřejná podpora opatření na ochranu životního prostředí. Zvýšené znepokojení nad ekologickými problémy také vedlo ke zvýšené mediálnímu pokrytí ekologických katastrof a sociálních problémů. Lidé si proto více uvědomují environmentální problémy, jako je globální oteplování nebo změna klimatu (to dokazuje graf 17 s vysokým průměrem důležitosti se starat o přírodu a životní prostředí). Ochota omezovat energii je jedna z položek, která napomáhá k snížení emisí skleníkových plynů a následně ke snižování klimatické změny. Z grafu 17 je vidíme, že míra ochoty omezovat energii je podprůměrná ve všech skupinách zemí (50% značí neutrální postoj).

V grafu 17 jsem dále zobrazila porovnání důležitosti starat se o životní prostředí, odpovědnosti a ochotou podle země a věku a podle země a pohlaví. Z grafu je zřejmá snižující se tendence průměru proměnných - od důležitosti přes odpovědnost, po ochotu omezovat energii ve prospěch snižování klimatu. Obecně tedy můžeme říci, že ačkoliv lidé přikládají průměrně velkou důležitost v péči o přírodu a životní prostředí, osobní odpovědnost za snižování klimatu klesá, a s ní i ochota omezovat spotřebu vlastní energie. Rozložení grafu koresponduje s teoretickým konceptem „value action gap“, který jsem zmiňovala v teoretické části. Budeme-li důležitost a odpovědnost brát jako postoj, a ochotu omezovat energii jako

akci, vidíme, že pozitivní postoje nejsou v souladu s činy. Existuje řada faktorů, které tento vztah ovlivňuje. Přispívá tomu jen fakt, že hodnoty nejsou u jedince pevně dané a jsou někdy protichůdné. Young a kol. (2010) tvrdí, že rozdíl může být způsoben například kulturou, financemi, zvykem, nedostatkem informací, životním stylem, osobností. Čas nebo pohodlí mohou být navíc často hlavním určujícím faktorem chování. Faktory podílející se na tom, aby lidé byli ochotni snížit škody na životním prostředí, se zásadně liší od faktorů, které vedou k tomu, aby lidé činili aktivní kroky ke snížení škod a ke zlepšení životního prostředí [Young a kol. 2010: 22].

Graf 17. Důležitost starat se o životní prostředí, odpovědnost za změnu klimatu a ochota omezovat spotřebu energie podle věku a země

Zdroj: European Social Survey 2016

Pozn.: Na ose X: S – Severní Evropa, S + V – Střední a východní Evropa, Z + J - Západní a jižní Evropa (viz skupině zemí) Na ose Y: průměrná hodnota proměnných, přičemž 0% = nesouhlas/minimální ochota; 100% = souhlas/maximální ochota.

5 ZÁVĚR

Cílem práce bylo zachytit hodnotovou změnu u mladých v otázce ochrany životního prostředí prostřednictvím výzkumné otázky: *Chtějí mladí více než starší a více než předchozí generace chránit životní prostředí?* To jsem zhodnotila na úrovni komparace evropských zemí. K zjištění cíle jsem zvolila sekundární analýzu dat EVS z let 1999, 2008 a 2017. K podpoření závěru jsem pak vybrala modul změnu klimatu z dat ESS 2016.

Na základě EVS dat jsem provedla analýzu dvou otázek. První otázka směřovala k ochotě přispívat na životní prostředí a měla potvrdit teorii od Ronlada Ingleharta postavenou na tom, že mladí lidé (v analýze kohorta narozená v rozmezí 1980-2000) již neupřednostňují hodnoty postavené na materialistických hodnotách, ale preferují tzv. postmaterialistické hodnoty, mezi něž patří mimo jiné ochrana životního prostředí [Inglehart 1971: 1015-1016]. Z důvodu datové nouze jsem byla nucena analyzovat pouze jednu otázku, které vyjadřovaly postoje.

Očekávala jsem, že na ochotu přispívat na životní prostředí bude mít vliv kohorty, zejména nejmladší kohorta narozená roku 1980-2000. Lineární regrese efekt narození kohorty v prvním modelu potvrdil. Nejmladší kohorta vskutku vykazovala větší ochotu přispívat na životní prostředí ve všech skupinách zemí. V druhém modelu po přidání kontrolních proměnných větší míra ochoty byla částečně vysvětlena vzděláním, příjmem a pohlavím, přičemž vzdělání mělo největší efekt na závisle proměnnou. Vzdělání v průběhu času změnilo význam a v nejmladší kohortě je více vystudovaných. Větší ochota mladších kohort nevyplývá z toho, že by lidé se stejným stupněm vzděláním změnili názor, ale že velké procento mladých dosahuje vysokého vzdělání a v zemích došlo k expanzi vzdělání.

Hypotéza 1: Mladí lidé budou ochotněji dávat část svých příjmů na životní prostředí než lidé ze starší, tedy byla potvrzena.

Druhá hypotéza zkoumala efekt kohorty a skupiny zemí prostřednictvím interakčních koeficientů. Byl zde předpoklad toho, že nejmladší kohorta ze zemí severní Evropy bude nejvíce ochotná přispívat. Hypotéza zněla: *Mladí lidé ze severských zemí budou vykazovat větší ochotu ochraňovat životní prostředí než lidé z jiných evropských zemí.* **Hypotéza 2 se potvrdila.** Nutno podotknout, že u starších kohort v zemích severní Evropy toto neplatí.

Předpokladem třetí hypotézy bylo to, že vzdělání bude mít pozitivní vliv na ochotu přispívat, protože jsou lidé více informováni o stavu životního prostředí a utvářejí kolem toho své postoje a následně chování [Cottrell 2003: 353]. Hypotéza zněla: *Vzdělanější lidé vykazují větší ochotu podílet se na ochraně životního prostředí než lidé méně vzdělaní.* **Hypotéza 3 byla potvrzena** a vypovídá nám o tom, že ochotu přímo se finančně spolupodílet na ochraně životního prostředí častěji projevují lidé s dobrou životní úrovní a vyšším vzděláním. Přičemž kategorie studujících, představující současně nejmladší kohortu, měla největší koeficient a potvrzuje se tím zpětně hypotéza 1.

Druhá analyzovaná otázka, korespondující s první částí teoretické části, byla pak zaměřena na účast v environmentálních organizacích. Logistická regrese ověřovala hypotézu 4: *Mladí lidé budou vykazovat větší zapojení v environmentálních organizacích, než lidé ze starších generací.* V případě zemí severní a jižní a západní Evropy hypotézu zamítáme, protože nejmladší kohorta vykazuje nejmenší účast. Zatímco u zemí střední a východní Evropy trend odpovídá našemu očekávání - nejmladší kohorta se zapojovala nejvíce, avšak hodnoty míry účasti jsou velmi malé. **Hypotézu 4 tedy zamítáme.**

Z druhého výzkumného souboru ESS byl vybrán postoj ke změně klimatu skrze proměnnou ochota redukovat spotřebu energie. Věcná významnost v rozdílech se u věku ani u skupin zemí neprojevila. Nicméně po přidání dalších dvou proměnných důležitosti a odpovědnosti se zde projevila nesouhlas v hodnotách a akcích u jedince (value action gap), který jsem zmiňovala v teoretické části. Termín popisuje situaci, kdy hodnotám nebo postojům jedince neodpovídají jeho činy [Blake 1999: 257].

Závěrem tedy můžeme říct, že trend ochoty přispívat na životní prostředí (zejména od roku 2008) i míra účasti v environmentálních organizacích (již od roku 1999) roste v čase u všech věkových kohort ve všech skupinách zemí. Mladí a vzdělaní lidé jsou ochotnější dávat část příjmu na ekologii než starší kohorty, což se vysvětlilo tím, že větší část mladých dosahuje vyššího vzdělání. Tito mladí lidé vyrůstali v bezpečí a sociálních jistotách a liší se od předchozích generací vyšší úrovní vzdělání, lepším ekonomickým zázemím, které umožnily rozvinutí postmateriálních hodnot, do kterých spadá i životní prostředí. Toto vysvětlení v případě environmentálního aktivismu v podobě účasti v environmentálních organizacích neplatí. I přesto, že míra účasti roste v čase ve všech skupinách zemí, v organizacích převládají naopak starší věkové kohort.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Ballew, M., Marlon, J., Rosenthal, S., Gustafson, A., Kotcher, J., Maibach, E., & Leiserowitz, A. 2019. „Do younger generations care more about global warming?“ *Yale University and George Mason University. New Haven, CT: Yale Program on Climate Change Communication.*

Beck, Ulrich. 2004. Riziková společnost: na cestě k jiné moderně. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství.

Beder, Sharon. 2001. Anti-Environmentalism. *International Encyclopedia of Environmental Politics.*

Bell, M. 2009. An Invitation to Environmental Sociology. Pine Forge Press, Los Angeles.

Blake, J. 1999. "Overcoming the 'value-action gap' in environmental policy: Tensions between national policy and local experience". *Local Environment*, 4 (3): 257–278.

Caber M, Albayrak T. 2016. „Push or pull? Identifying rock climbing tourists motivations.“ *Tourism Management*, 55: 74-84.

Císař, Ondřej. 2008. Politický aktivismus v České republice. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Clark, H. D., A. Kornberg, C. McIntyre, P. Bauer-Kaase, M. Kaase. 1999. „The Effect of Economic Priorities on the Measurement of Value Change: New Experimental Evidence.“ *American Political Science Review*, 93: 637-647.

Clarke, H. D, N. Dutt. 1991. „Measuring Value Change in Western Industrialized Societies: The Impact of Unemployment.“ *The American Political Science Review*, 85(3): 905-920.

Clayton, S. 2012. Environmental Attitudes. The Oxford Handbook of Environmental and Conservation Psychology. Oxford, UK: Oxford University Press.

Cottrell, Stuart P. 2003. „Influence of sociodemographics and nevironmental attitudes on general responsible environmental behaviour among recreational boaters“. *Environment and Behaviour*, 35(3): 347-375.

Davidson, D., Freudenburg, W. 1996. „Gender and environmental risk concerns: a review and analysis of available research“. *Environment and Behavior*, 28(3): 302-339.

Davis, D. 2000. „Individual Level Examination of Postmaterialism in the U.S.: Political Tolerance, Racial Attitudes, Environmentalism and Participatory Norms“. *Political Research Quarterly*, 53(3): 455-475.

De Groot, Judith I. M. a John Thøgersen. 2012. „Values and pro-environmental behaviour“. In: Linda Steg, Agnes E. van den Berg a Judith I. M. de Groot *Environmental Psychology: An Introduction*. B.m.: John Wiley & Sons.

Diani, M. 1992. „The concept of social movement“. *The Sociological Review*, 40(1): 1–25.

Dunlap, R. E.; Catton, W. R. Jr. 1979. „Environmental Sociology“. *Annual Review of Sociology*, 5: 243–273.

Environmental Performance Index. 2020. *About the EPI*. [online] [cit. 15.1.2020]. Dostupné z: <https://epi.envirocenter.yale.edu/about-epi>.

Giddens, Anthony. 2013. Sociologie. Praha: Argo.

Guagnano, A. G., Markee, N. 1995. „Regional differences in the sociodemographic determinants of environmental concern“. *Population & Environment*, 17(2): 135-149.

Hadler, M., Haller, M. 2011. „Global activism and nationally driven recycling: The influence of world society and national contexts on public and private environmental behavior.“ *International Sociology*, 26(3).

Hadler, M., Wohlkönig, P. 2012. „Environmental Behaviours in the Czech Republic, Austria and Germany between 1993 and 2010: Macro-Level Trends and Individual Level Determinants Compared“. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 48(3): 467–492.

Hendl, J. 2009. *Přehled statistických metod. Analýza a metaanalýza dat.* Praha: Portál.

Hewstone, M., Stroebe, W. 2006. *Sociální psychologie: moderní učebnice sociální psychologie.* Praha: Portál

Chungyalpaová, D. In Goleman D., Dunne J. D. 2018. *Ekologie, etika a změna klimatu. Dalajlama v dialogu se světovými odborníky.* Praha: Vyšehrad.

Inglehart, R. 1971. „The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies.“ *The American Political Science Review*, 65(4): 991-1017.

Inglehart, R. 1977. *The silent revolution: Changing values and political styles among Western publics.* Princeton University Press.

Inglehart, R. 1990. *Culture Shift in Advanced Industrial Society.* Princeton University Press.

Inglehart, R. 2008. „Changing Values Among Western Publics from 1970 to 2006. West European Politics“. *Western European Politics*. 31: 130-146.

Jenkins, J. Craig. 1983. „Resource Mobilization Theory and the Study of Social Movements.“ *Annual Review of Sociology*, 9(1): 527-553.

Jones, R.E.; Dunlap, R.E. 1992. „The Social Bases of Environmental Concern: Have They Changed Over Time?“ *Rural Sociology*, 57: 28–47.

Kaa, van de, Dirk. 2002. „The Idea of a Second Demographic Transition in Industrialized Countries“. *Japanese Journal of Population*, 1.

Kaiser, F. G., Wolfing, S., Fuhrer, U. 1999. „Environmental attitude and ecological behaviour“. *Journal of Environmental Psychology*, 19: 1-19.

Keenan, A. 2010. „Youth Climate: The Movement’s Coming of Age.“ Bonn: YOUNGO.

Kempton, W., Holland, D. C. 2003. Identity and Sustained Environmental Practice. In Clayton, S., Opatow, S. (Eds.). Identity and the natural environment. Cambridge, MA: MIT Press.

Krajhanzl, J. 2010. „Environmentální a proenvironmentální chování“. *Výchova ke zdraví: mezinárodní zkušenosti*, 21.

Librová, Hana. 2009. „Čtyři dimenze individualizmu v environmentální perspektivě.“ *Sociální studia*, 6 (3): 11–29.

Librová, Hana. 2010. „Individualizace v environmentální perspektivě: sociologické rámování mění pohled a plodí otázky.“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review, Praha: Sociologický ústav AV ČR* 46(1): 125-152.

Lobbying for and against climate solutions. 2019. [online] [cit. 12.1.2020]. *Nature Climate Change*. 427(9). Dostupné z: <https://www.nature.com/articles/s41558-019-0499-4>.

Maslow, A. H. 1954. *Motivation and Personality*. New York: Harper.

Mazák, Jaromír. 2016. „Teorie sociálních hnutí: přehledová studie“. *Acta philosophica et historica* 2, 9(30): 9-30.

McCarty, John & Shrum, L.. 2001. „The Influence of Individualism, Collectivism, and Locus of Control on Environmental Beliefs and Behavior.“ *Journal of Public Policy & Marketing*. 20: 93-104.

O'Brien, K., E. Selboe, Hayward, B. M. 2018. „Exploring youth activism on climate change: dutiful, disruptive, and dangerous dissent.“ *Ecology and Society* 23(3):42.

Offe, C. 1985. „New social movements: Challenging the Boundaries of Institutional Politics“. *Social Research*, 4.

Pečínka, Pavel. 2002. *Zelená zleva? G plus G*: Praha.

Pizmony-Levy, O., Michel, J. O. 2018. „Pro-Environmental Attitudes and Behaviors in Higher Education: Investigating the Role of Formal and Informal Factors“.

Powell, G. N., L. M. Graves. 2003. *Women and men in Management*. London: Sage Publications.

Rabušic, L. 2000. „Je česká společnost postmaterialistická?“ *Sociologický časopis*. 36(1): 3-22.

Rogers, M. Everett. 1983. *Diffusions of innovations*. New York : Free Press; London: Collier Macmillan.

Rootes, Christopher. 1999. „Environmental movements: From the local to the global.“ *Environmental Politics* 8(1): 1-12.

Řeháková, B. 2001a. „Změny hodnot v České republice a Inglehartova hodnotová typologie.“ *Sborník prací fakulty sociálních studií brněnské univerzity Sociální studia*, 6: 47-71.

Řeháková, B. 2001b. „Determinanty vztahu k ochraně životního prostředí“.
Sociologický časopis, 37(4).

Soukup, P. 2001. ISSP – Životní prostředí. Praha: SoÚ AVČR.

Special Eurobarometer 365. 2011. Attitudes of European citizens towards the environment. *European Commissions*.

Stejskal, Libor. 2012. „Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropě a ČR – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém ČR.“ Program bezpečnostního výzkumu České republiky v letech 2010–2015.

Suša, O. 1997. „Životní prostředí a odpovědnost: individuální volba, komunikace, institucionální rizika.“ *Filosofický časopis*, 45 (3): 426–442.

Šubrt, Jiří et al. 2014. Soudobá sociologie VI. Univerzita Karlova v Praze.

The Climate Reality Project. 2019. „How climate change is affecting our lives.“ [online] [cit. 30. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.climaterealityproject.org/blog/how-climate-change-affecting-our-lives>.

Über Students for Future. 2020. „Students for Future“. [online]. Dostupné z: <https://studentsforfuture.info/public-climate-school/presse/>.

Van Liere, K. D.; Dunlap, E. R.. 1980. „The social bases of environmental concern: A review of hypotheses, explanations and empirical evidence“. *Public Opinion Quarterly*, 44: 181–197.

Velký sociologický slovník. Sv. 1, A-O. Praha: Karolinum, 1996.

Vojtíšková, K., Patočková, V., Mikešová, R. 2017. Vztah obyvatel k přírodě a její ochraně. Sociologická perspektiva. 1. vydání. Praha: Serifa.

Wahlström, M. et al. 2019. „Protest for a future: Composition, mobilization and motives of the participants in Fridays For Future climate protests on 15 March, 2019 in 13 European cities“. *Project Report. Protest for a Future*.

Waisová, Š. 2010. „Změna hodnotových preferencí české společnosti a tvůrců zahraniční politiky jako jeden z předpokladů transformace české zahraniční politiky.“ *Sociální studia*, 7(4).

Waisová, Šárka. 2011. *Tíha volby: Česká zahraniční politika mezi principy a zájmy. Ústav mezinárodních vztahů: Praha.*

Wray-Lake, L., Flanagan, C. A., Osgood, D. W. 2010. „Examining Trends in Adolescent Environmental Attitudes, Beliefs, and Behaviors Across Three Decades.“ *Environment and Behavior*, 42(1).

Young, W., Hwang, K., McDonald S., Oates J. 2010. „Sustainable consumption: green consumer behaviour when purchasing products“. *Sustainable Development*, 18(1).

Youth and Environment Europe. 2018. *What is YEE*. [online] [cit. 15. 1. 2020]. Dostupné z: <https://yeenet.eu/about-yee/>.

Zelezny, L., Chua, P., & Aldrich, C. 2000. „Elaborating on gender differences in environmentalism“. *Journal of Social Issues*, 56 (3): 443-57.

Znebejánek, František. 1997. *Sociální hnutí: teorie, koncepce, představitelé*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství.

Životní prostředí pro Evropany. 2017. „Mladí Evropané dobrovolně pomáhají s ochranou přírody“. *Magazín Generálního ředitelství pro životní prostředí* [online] č. 68 [cit. 15. 11. 2019]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/environment/efe/sites/efe/files/efe_62_cs-web.pdf.

Ajzen, I. 1991. „The theory of planned behavior.“ *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50.

ESS. 2020. *About the European Social Survey*. [online] [cit. 12.1.2020]. Dostupné z: <https://www.europeansocialsurvey.org/about/>.

EVS. 2019. *About EVS* [online] [cit. 12.1.2020]. Dostupné z:
<https://europeanvaluesstudy.eu/about-evs/>.

Univerzity za klima. 2020. „Kdo jsme?“ [online] [cit. 2. 2. 2020]. Dostupné z:
<http://univerzityzaklima.cz/kdo-jsme/>.

7 RESUMÉ

My diploma thesis focuses on young people's attitudes towards the environment. The aim was to find out if the younger ones wanted to protect the environment more than the older and more than the previous generations. Based on this goal and the available data, I conducted a secondary analysis of the European Value Study from the years 1990, 2008 and 2017 and of the European Social Survey 2016. This has been captured over time through descriptive statistics and between countries using linear and logistic regression.

The thesis is divided into two main parts. The first part focused on the description of environmental movements, environmental activism, Inglehart's theory of postmaterialism and sociodemographic factors influencing environmental behavior and attitudes. In the second (practical) part I described and presented the methodology and the results of the research.

The results showed that willingness to give part of income to environment is increasing in the time, especially from year 2008, in all groups of countries. With regard to birth of cohorts, it seems more likely that, young and educated people are more willing to give part of their income to ecology than older people. These young people grew up in safety and social security and differ from previous generations in higher levels of education, better economic backgrounds, which have enabled the development of postmaterial values, which include the environment. The same can we say about participation in environmental organizations. People in all groups countries take part in these organizations more and more. On the contrary, in the environmental organisations predominate older age cohorts.

8 PŘÍLOHY

8.1 Popisné statistiky testovaných proměnných

Tabulka 11. Popisné statistiky proměnných

Proměnná	SD	Průměr	N
Do jaké míry byste byl/a ochotna/ochoten omezit spotřebu vlastní energie ke snížení klimatické změny?	26,306	43,556	39585
Do jaké míry cítíte osobní odpovědnost za snižování klimatické změny	26,981	55,971	39756
Je důležité se starat o přírodu a životní prostředí	20,740	76,631	41270

Zdroj: ESS – Climate Change, 2016

Proměnná	SD	Průměr	N
Byl byste ochoten věnovat část svého příjmu, kdybyste si byl jistý, že tyto peníze budou použity k ochraně před znečišťováním životního prostředí	29,278	54,904	89271

Zdroj: EVS, spojená data

Tabulka 12. Počet respondentů podle testovaných proměnných

Proměnná	Absolutní četnost	Relativní četnost
Pohlaví		
Muž	42431	45,65
Žena	50519	54,35
Celkem	92590	100
Vzdělání		
Nižší	19514	21,08
Střední	34426	37,18
Vyšší	20443	22,08
Student	18198	19,66
Celkem	92581	100
Příjem		
Nízký	25371	30,40
Střední	29387	35,21
Vyšší	28711	34,40
Celkem	83469	100
Ochota dát část příjmu na životní prostředí (v %)		
0	10303	11,54
25	6075	6,81
33,33	14219	15,93
50	8888	9,96
66,66	24343	27,27
75	13442	15,06
100	12001	13,44
Celkem	89271	100

Patříte do environmentální organizace

Ne	84342	93,00
Ano	6349	7,00
Celkem	90691	100

Zdroj: EVS, spojená data

8.2 Seznam tabulek

Tabulka 1. Velikost datového souboru podle roku šetření (vlny) a kohorty.	44
Tabulka 2. Velikost datového souboru podle roku šetření (vlny) a skupin zemí.	44
Tabulka 3. Přeškálování proměnné "ochota dát část příjmu na ochranu životního prostředí"	46
Tabulka 4. Rozdělení zemí do proměnné skupina zemí v EVS	47
Tabulka 5. Rozdělení zemí do proměnné skupina zemí v ESS	49
Tabulka 6. Přeškálování proměnných ochota omezit, odpovědnost, důležitost	50
Tabulka 7. Statistiky vhodnosti odhadnutých regresních modelů a testy pro srovnání modelů k otázce ochota dát část příjmů na životní prostředí. (N = 80575)	61
Tabulka 8. Odhadnuté parametry regresních modelů závislosti ochoty přispět na životní prostředí na skupinu zemí a narození kohorty. Nestandardizované koeficienty, (standartní chyby)	63
Tabulka 9. Statistiky vhodnosti odhadnutých regresních modelů a testy pro srovnání modelů k otázce patříte do environmentální organizace. (N = 81052)	70
Tabulka 10. Odhadnuté parametry logistických regresních modelů závislosti otázky „patříte do environmentální organizace“ na skupině zemí a narození kohorty. Nestandardizované koeficienty, (standartní chyby)	73
Tabulka 11. Popisné statistiky proměnných	89
Tabulka 12. Počet respondentů podle testovaných proměnných	90

8.3 Seznam grafů

Graf 1. Typ hodnoty podle věku v Británii, Francii, Západním Německu, Itálii, Belgii a Nizozemí v roce 1970	26
Graf 2. Kohortní analýza, procentuální rozdíl postmaterialistů a materialistů v šesti státech západní Evropy od roku 1970 do roku 2006.....	27
Graf 3. Posun směrem k postmaterialistickým hodnotám u devíti západních zemí v roce 1970 a 2000.	29
Graf 4. Ochota dát část příjmů na životní prostředí podle země a vlny (N=89271).....	52
Graf 5. Ochota dát část příjmu na životní prostředí podle vlny a kohorty v Severní Evropě (N=20867)	54
Graf 6. Ochota dát část příjmu na životní prostředí podle vlny, kohorty a pohlaví v Severní Evropě (N=11044; N=9822).....	55
Graf 7. Ochota dát část příjmu na životní prostředí podle vlny a kohorty ve Střední a východní Evropě (N=34697)	56
Graf 8. Ochota dát část příjmu na životní prostředí podle vlny, kohorty a pohlaví ve Střední a východní Evropě (N=19419; N=15278).....	57
Graf 9. Ochota dát část příjmu na životní prostředí podle vlny a kohorty v západní a jižní Evropě (N=33707)	58
Graf 10. Ochota dát část příjmu na životní prostředí podle vlny, kohorty a pohlaví v západní a jižní Evropě (N=17811; N=15895).....	59
Graf 11. Porovnání regresních koeficientů modelů B a D	64
Graf 12. Účast v env. organizaci podle země a vlny (N=90691)	66
Graf 13. Účast v environmentální organizaci podle vlny a kohorty v zemích Severní Evropy (N=21481)	67
Graf 14. Účast v environmentální organizaci podle vlny a kohorty v zemích střední a východní Evropy (N=35688)	68
Graf 15. Účast v environmentální organizaci podle vlny a kohorty v zemích západní a jižní Evropy (N=33522)	69

Graf 16. Porovnání koeficientů logistické regrese u modelů B a D	74
Graf 17. Důležitost starat se o životní prostředí, odpovědnost za změnu klimatu a ochota omezovat spotřebu energie podle věku a země	76